

HARSÁNYI ZSOLT

LIVIA NÉNI

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-033-4 (online)
MEK-14334

TARTALOM
LIVIA NÉNI.
AZ EGYESÜLET.
ELIZ.
VÁROSUNK SZÜLÖTTE.
SIRATÓ NÉNI.
A KOKAS.
AZ ÉLETMENTŐ.
HÁROM HATOS.
MAGYAROK A HÓBAN.
1885.

LIVIA NÉNI.

A Kamenszky-gyerekek már lassanként felcseperedtek, de nem emlékeztek rá, mikor került a házba Livia néni. Ők még akkor nagyon kicsik voltak. Pista, aki legidősebb volt, egyáltalán nem emlékezett vissza Livia néni érkezésére. Ő az életet csak úgy ismerte, hogy mióta eszmél, az életében Livia néni is benne van.

De a két leány közül az idősebbik, aki mindenkit bámulatba ejtett azzal, hogy milyen messzire tud visszaemlékezni, gyakran elmesélgette a dolgot testvéreinek. Ő akkor még alig volt két-esztendő. Egy téli délután becsilingelt a zöld szánkó a hálós lovakkal az udvarra és apa behozta Livia nénit. Pestről jöttek. Livia nagyon furcsa volt, mindenkit megcsókolt, minden csóknál, zord arccal, hangosan felkacagott, azután bement a szobájába és két napig nem jött elő. De erre már Katica nem emlékezett, ezt csak elmondásból hallotta.

A falu népe azonban tudott többet is. A gyerekek ugyan nem mertek Livia néni története felől kérdezősködni, de mikor elmentek vendégségbe a főbíróékhoz vagy Sréterékhez, vagy máshova a környező tanyákra és a nagyok kikergették őket játszani, a pajtásaik sok érdekeset beszéltek Livia néniről.

Eszerint Livia néni Pesten lakott, az özvegyember papájával, Olchay bácsival. Olchay neve gyakran előfordult a felnőttek társaságában és a gyerekek az elkapott és kihallgatott foszlányokból úgy ismerték meg Olchay bácsi emlékét, mint aki haszontalan, könnyelmű csirkefogó volt, az Isten nyugosztalja. Eladta a gömöri birtokát, a pénzzel elment Pestre, mindig kártyázott a kaszinóban és a lóversenyre járt. Livia néni, a leánya, Bécsben volt zár-dában. Aztán hazakerült. Ettőlfogva az összes pletykák, amelyek eddig a pontig pontosan egybevágtak, a legfantasztikusabb változatokra oszlottak. Homályosan emelkedett ki belőlük egy bizonyos Bahura úr alakja, akivel valami baj volt. Livia néni be akart ugrani a Dunába, Bahura úr pedig elutazott Amerikába. Olchay bácsi nagy, kövér ember volt; megütötte a guta, még élt egy félévig, azután meghalt.

Azok a legrégebb emlékek, amelyek a gyerekek fejében Livia néniről éltek, olyan időre nyúltak vissza leginkább, amikor Livia néni már meggyökeresedett a mohos kőfallal körülvett, rendetlen Kamenszky-udvaron és a háznak éppen olyan elvehetetlen része volt, mint a szarvasagancsok sora az előszobában, a huszárképek Kamenszky-papa dolgozószobájában vagy a régi-régi szalongarnitúra, amelynek meggyipiros ripszmezőit csorbult fehér porcellán-gombok pettyezték körül.

Livia néni huszonhatéves korában került a házhoz. Eleinte szótlánul, csendesen és konok elzárkózottsággal viselkedett. Ha vendégek jöttek, nem jött be. Ha idegen kocsi fordult be az udvarra, a köszönéseket némi fejbólintással fogadta és keresztülsietve az árnyékos verandán, eltűnt a vadszőlő futtatott lombja mögött. Apa és mama nem erőszakolták, tapintatosan ráhagyták az apró bogarait és pofont adtak a gyerekeknek, ha azok vérszemet kapva, hancurozás közben a néma és komor Livia nénit is be akarták vonni tiszteletlenségük birodalmába. Livia néni gyakran kapott levelet valahonnan messzi külföldről, olyankor még szótlánabb lett.

De az évek multak, a gyerekek már lassabban kaptak pofont és Livia néni is változott. Erősen rászokott a cigarettázásra. De az apa szüzdohánya, amit a főszolgabíró hajdúja szokott felvágni, nagyon erős volt neki. Hozatott tehát trafikot. De egyre többet hozatott. Kamenszky papa sokallni kezdte a trafikszámlát, aztán meg Livia néni szeme annyira megromlott, hogy a doktor cvikkert rendelt neki, meg a dohányzás mérséklését. Ez odavezetett, hogy Livia néni a gyerekeket szokta felbujtani, hogy hozzanak neki cigarettát. A gyerekek hoztak is, de szemtelenebbek lettek vele.

Egy napon, amikor Livia néni nagyon összeveszett a gyerekekkel, a Pista száján kiszaladt a Bahura név, amelyet eddig nem ejtettek ki a házban. Livia néni megrezzent, elsápadt, elhallgatott és bement a szobájába. Két napig nem is jött elő. De amikor előjött, Pista vakmerően azzal kezdte, hogy azt mondta neki: Mi van Bahurával? Livia néni megint elsápadt, de már nem ment be a szobájába. Mindezt a szülők nem tudták. A szülők csak azt vették észre, hogy Livia néni egyszer csak maga is kezdte Bahurát emlegetni. Ilyeneket mondott például a maga bécsire pácolt magyar nyelven:

- Tudod, Amelie, a borba nem szeretek ásványvizet önteni. Der arme Bahura mindig azt mondta, hogy: das schickt sich nicht!

Vagy egy más alkalommal, mikor az új jegyző első vizitet tett a Kamenszky-háznál, Livia néni a vendég távozása után ezt mondta:

- Breite Schulter. Ó Istenem... Bahura...

És mélyen sóhajtott. Ebben az időben már többet sóhajtott, de általában elevebb és közlékenyebb lett. És kezdett házsártos lenni. Különösen ha levele jött külföldről, akkor bezárkózott a szobájába, és mikor kijött, nem lehetett vele bírni. Egyik pillanatban mindenkit összecsókol, akit ért, a másik pillanatban nekiperülve, szikrázó szemmel kötött bele minden-
kibe.

Ilyen áprilisi kedve volt egyszer, mikor a gyerekek egy téli délután az ebédlőben színházat játszottak. Rögtönzött színház volt, amely a Piroska és a farkas történetével kezdődött, de azzá fajult, hogy a gyerekek mindenféle kísérteteket és vadállatokat mímelték minden összefüggés nélkül, ijesztgették egymást és majd kipukkadtak a kacagástól. Livia néni rémlő, magábfordult szemmel lépett ki a szobájából, egész testében remegően és ingerlékenyen; Pista ebben a pillanatban nekiugrott és mély hangon rábömbölt:

- Ich bin der Bahura, bö... bö... bö...

Livia néni élesen felsikoltott, egy székbe hanyatlott, símogatta a fejét és a rémült gyerekek némaságából visszament a bezárt szobája némaságába. Mikor másnap előjött, mély karikák voltak a szeme alatt és ijesztően rosszul nézett ki.

De a gyerekek rájöttek, hogy ettől megrémül. És pár nap alatt visszakapván szemtelen bátorságukat, megint rákiáltottak Livia néni-
re:

- Ich bin der Bahura.

Ekkor kezdett Livia néni verekedni. Aki ezt a varázsigét kimondta előtte, annak éles, állati, felnyögő sikollyal nekiesett és ha meg tudta csípni, verte, ütötte, csípte, karmolta. A gyerekek közül hol az egyik, hol a másik került ki véresre verve, karmolva és kékre-zöldre püfölve a kezéből. Mire aztán Kamenszky apa rettentő szigorúsággal kimondta, hogy aki Livia néni-
nek még egyszer Bahurát mond, azt ő veri el, de amúgy istenigazában.

Csak hogy ez már Livia néni nem segített. A varázsigé hamar elterjedt a falu összes suhancai és kisgyerekei között. Ha Livia néni ment a trafikba cigarettát venni, apró gyerekcsoportok úgy verődtek össze a háta mögött, mint ahogy az esőcseppből kis folyóka lesz az ablaktáblán. Honnan, honnan nem, egyszerre csak felhangzott Livia néni háta mögött:

- Ich bin der Bahura!

Mert a falu gyerekei ezt a mondatot németül is tudták. Livia néni nekik esett, őszülő szőke haja kibomlott, merev szeme állatian ragyogott az izgalomtól, amint kergette őket. Ha egyet elcsíphetett, azt véresre verte.

Kamenszky papa egy szép napon kijelentette, hogy nem óhajt falubolondját a családban. Livia néninek ezentúl tilos volt kimenni az utcára. De most már őt is izgatta rabságában a vadászat láza. A kert végében a palánkhöz szokott menni, onnan leste a parasztyerekeket, azok meg őt. Úgy acsarkodlak a palánkon keresztül egymásra, mint a mérges kutyák.

És elérkezett az idő, amikor Livia néni már tizenhét éve volt a háznál. Ekkor már zavartan és különös mosollyal szemlélte a világot, nagyon szórakozott volt, a külföldről hűségesen érkező leveleket, amelyekre már rég nem válaszolt, hangos kacagással magasra lobogtatta, nem bontotta fel és gondosan eltette a régiék közé. Köznapi dolgokról egészen jól eldiskurált, de az volt a szokása, hogy a mondat közepén megállt és könnyedén, kedvesen odaszólt a képzelte valakihez, aki az oldala mellett állott:

- Ó igen, édes istenem, kedves Bahura, das ist doch ausserordentlich gut.

Vagy hosszú hallgatás közben, a nyári veranda légyzűmmögéses mély némaságában hirtelen az asztalra vágott, harsányan felkacagott, és miután megigazította az orrán a kacagástól meglazult cvikkert, így kiáltott fel:

- Na ja, hahahá, eine Livia von Olchay azt megengedheti magának.

Aztán meg tett-vett valamit és eltűnt a verandáról, lement a kert végébe. A parasztyerekek a palánkon túl lesték már. Egy lécet ki is szedtek, hogy amikor ő az egyik fal felé kémlel, azalatt bemászhasanak a kertbe, a háta mögé kerüljenek és máris rohanást menekülve rákiáltsák:

- Ich bin der Bahura!

Ilyenkor Livia néni a tajtékezésig feldühödött. Ha valamelyik gyereket megcsíphette volna, biztosan megfojtja. Így tehetetlen dühében a földhöz vágta magát, hörögve üvöltött és öklével verte a kavicsos utat.

Ebben az időben történt a bámulatos eset. Egy csütörtöki napon a délutáni vonattal váratlan vendéget hozott a bértaliga, amely a bérkocsit helyettesítette. A vendég egy idegen úr volt. Leszállt a kocsiról és odalépett a verandához, ahol Pista lombfűrészrel foglalkozott. Pista már technikus volt, és most itthon szünidőzött. Mikor meglátta az időses, elegáns, komoly urat, felkelt és elébe ment. Izzadt, fűrészporos kezét nadrágjába törölte, kezét nyujtott és így szólt:

- Kamenszky István. Kit tetszik keresni?

Az idegen erősen kezét rázott vele.

- John Bahura vagyok, - felelte különös idegen kiejtéssel.

- Tessék? - kérdezte Pista leesett állal.

- Bahura vagyok. Olchay Livia önnagyságát keresem, azt írta nekem, hogy itt lakik.

Pista már rendező volt a Széchenyi-bálon, de most megfélemedkezett az elemi udvariasságról, faképnél hagyta vendégét és a szenzációtól lihegve szaladt a jégveremhez megkeresni az apját. Kisvártatva siettek is vissza mind a ketten. Az öreg Kamenszky aztán leültette vendégét, elintézte poggyászát és elküldte a taligát. Bahura türelmetlenül várt, amíg megkérdezhetette:

- Livia önnagysága itt van?

- Itt.

- Hogy van?

- Hát bizony... szegényke... zavaros...

- Ó kérem - mondta kissé nyersen Bahura, - az csak az ő előkelő tartózkodása. Mindig ilyen volt. Őt nem értették soha. Az apja sem. Hiszen az volt a baj. Már rég nem kaptam tőle leveleket. Mi van vele?

És siető, sürgető kifejezéssel felállott.

- Láthatnám?

Kamenszky apa vállat vont és némán intett a fiának. Míg Pista ment Livia nénit keresni, addig zavart csendben ültek ott ketten. Pár pillanat múlva már jött Livia néni a kert felől. A haja kócos volt, a nézése üres és a kontyába zöld papírcsomó volt dugva. Ezt a konyhapolcokról lopta magának ebéd után.

Bahura megdöbbenve ment elébe pár lépést, megállt, elsápadt és megszólította:

- Livia!

Livia néni ránézett, szintén megállt, elmosolyodott, a cvikkerén át jól szemügyre vette, aztán megvetően legyintett:

- Vendég.

Bahura közelebb lépett egy lépéssel és mély, meleg, fájdalmas hangon mondta:

- Ich bin der Bahura.

Livia néni mint egy hörcsög ugrott neki. Dühét hörgő harapással rágta csikorgó fogai között, ütötte, verte ököllel a Bahura arcát. Bahura ingadozva hátrált a verandáig, ott sápadtan megtámaszkodott. Kamenszky papa és Pista pedig emberfeletti erőlködéssel igyekeztek lehúzni róla az őrzöngő Livia nénit. Végre sikerült. Lefogták és úgy vonszolták be a szobába. Ő útközben harapdosta a szorító kezeket, dulakodott, rúgott, hánykolódott és a lábát hagyta vonszolni maga után.

Mikor Kamenszky kijött, Bahura még ott állt a verandára dőlve, mereven nézett maga elé és az arcán, amelyet a friss karcok nyomai szántottak végig, s amelyről itt-ott egy piciny vér kiserkedt, nagy meleg könnycseppek gördültek végig. Kamenszky karonfogta gyöngéden, a veranda asztalához vezette, leültette. Bahura leborult az asztalra és sírt. Ekkor került elő Kamenszky mama a padlásról és kiabálva kezdte kérdezni, hogy mi az, de az ura a kezét rázta és integetve figyelmeztette, hogy maradjon csendben. Az ajtóknál kibukkanó cselédi fejeket szigorú némajátékkal visszaintették. Bahura némán és az asztalra borulva zokogott. Ők lábujjhegyen jártak és suttogva beszéltek körülötte.

Estére Bahura lecsillapodott. Elmondta, hogy nagy vagyona van és jött Livia néniért, hogy elvigye magával Kanadába. Hiszen már nem él az öreg haszontalan Olchay, aki nem adta neki Liviát, mert ő egy nevelő törvénytelen fia, de aki viszont leánya vagyonát elitta.

Mikor a familia körülülte a nagy verandaasztalt, ahol vacsoráztak, Livia néni benn feküdt a szobájában. Az ilyen dührohámok után sokáig szokott aludni. Bahura nem is látta többet. A hajnali vonattal elutazott, miután az öreg Kamenszkyvel egész éjszaka tárgyaltak.

Egy hét múlva megjött a pénz. Livia nénit felvitték Pestre. Külön orvos és külön ápoló érkezett érte. Most az intézetben van, nagyon szép külön szobában lakik, jókedvű, nagyon meghízott és állandóan egy láthatatlan valakivel társalog.

- Na ja, azt meghiszem, a Bahura, der ist ein ausserordentlich fescher Mensch... ó édes Istenem, hát ez hallatlan, hahaha... eine Livia von Olchay mért ne tehetné, amit akarna, hahaha!

Bahuráról azóta nem hallottunk semmit. Visszament Kanadába.

AZ EGYESÜLET.

Emberemlékezet óta nem történt semmi Füzesen. Hosszú éveken keresztül csak olyasmit lehetett feljegyezni, hogy a dukai tanyán hat tehenet leütöttek, mert megharapta őket a veszett kutya; továbbá a Csorgatónál a patak partján egy csizma állt ki a homokból, a csizmát kiásták, az ember nem volt benne; erdélyi illetőségű vándorlegény, nyilván fürdött szegény, elkapta az örvény; továbbá az apácaépület mellett a jegenye-akácba belecsapott a villám; továbbá ugyanazon az őszön a kocsigyártó leánya megszökött Pestre, most ott van a család csúfjára; továbbá a községházán három esztendei kemény harc után a parkirozó párt kerekedett felül, minélfogva a kálomista templom előtti teret befásították; továbbá ezelőtt öt évvel Czékus Imrét, a nyugalmazott állatorvost, krumplifelezéskor megverték a felesék; továbbá Gönczyt elárverezték, mert a Gönczy apósa rettentő makacs volt, nem akart hallgatni az okosabbra és mindent belevesztett a méhészetbe. De egyéb újság aztán igazán nem volt.

Már bizony csak úgy folyt-folydogált a füzesi élet a régi keréknyomban. A birtokosok is összetartottak, eljártak egymáshoz minden név napkor. A középintelligencia is elégedt együtt szép csendesen, az urak ebéd előtt elmentek a patikába egy hajtás konyakra, az asszonyok is megvoltak békével: tudod lelkem, hitted volna lelkem! A parasztok meg éppen megvoltak; vásárkor, búcsúkor, szép jóízű verekedés esett mindig, a termés hol kétmázsás volt, hol nyolc, ahogy az Isten adta. Az élet éppen csak annyi volt Füzesen, hogy születés, esküvő, haláleset mindig adódott, a világnak mindig egyforma képe volt, csak a matrikula szaporodott.

Na már most új járásbírókat helyeztek Füzesre. Megjött a déli vonattal, egész nap pakolt a szobájában kifele, csak másnap bújta elé.

Tiszta, borotvált, nyájas, méltóságos ember volt, Fojtás Gusztávnak hívták. Az arcáról nagyságosan tündöklött a köz iránt való érdeklődés, mindenkihez barátságos volt, már ahogy illik: kamaráshoz, volt főispánhoz tisztelettel, középsorbeli úrhoz bruderkodva, paraszthoz leereszkedően. De nyájas volt. Kihez-kihez tudott mindenféle kérdéseket intézni, ügyét-baját elmondani, arról azonnal véleményét mondani, fellebbezhetetlen tanácsot adni.

A nyolcadik napon reggel felült a Steiner orvos bricskájára és körülátogatta egész Füzeset. Vagyis elment legelsősorban Kató András főszolgabíróhoz, aztán a vén özvegy Vermesnéhez a kastélyba, aztán Béri-Kovácsékhoz a kastélyba, aztán Ficzer szolgabíróékhoz, aztán Maléter országgyűlési képviselőhöz, vagyis a feleségéhez, mert Maléter Pesten volt, aztán Kruzsenya nyugalmazott ezredeshez, aztán Kobják főtitkarendő úrhoz, aztán Kismáté nagytiszteletű úrhoz, aztán mind a két patikushoz, mind a három fiskálishoz, mind az öt doktorhoz, állatorvoshoz, községi főjegyzőhöz, szeszgyári igazgatóhoz, bankigazgatóhoz, ki tudná azt sorban elmondani. Öreg este lett, mire végeztek.

Izgalmas nap volt nagyon. Mindenütt, ahol volt, még egy külön mondókát is elmondott azonfelül, amit ilyenkor illik. Hogy azt mondta, hogy azt mondja:

- Érezvén társadalmi kötelességeimet a közzel szemben, ama helységgel szemben, melynek levegőjét szívom, elhatároztam, hogy csekély erőmmel rajta leszek a füzesi társadalmi élet szervezésén. Füzes kultúrhely, és ezt kifejezésre is kell, hogy juttassuk. Egyesületet fogunk csinálni, bizton számítok ebben a munkában nagyságod (méltóságod) megtisztelő segítségére. Társadalmi Egyesületet fogunk csinálni. Legközelebb az alakító közgyűlést meg is hirdetjük.

A dolog igen nagy port vert fel Füzesen. A férfiak is izgatottak lettek, hát még az asszonyok. Görög Lenke állami elemi iskolai tanítónő felkereste az új járásbírókat, hosszas tanácskozott vele, aztán sorrajárta a hölgyeket, hogy a megalakítandó női szakosztály mellett agítáljon. Azt a szót, hogy «szakosztály», ő találta ki, ennek érdemét tőle elvenni nem lehet.

Itt már meg kell állni. Görög Lenke példának okáért özvegy Vermesnének is eljárt, aki a szép kastélyban bevezette a nagy fogadóba, ahol a falon a Vermes, Oroszy, Keékess, Csengey, Subrik és Beszedics-familiák igen sok, olajba festett ősei függtek. Mire kiderült, hogy Görög Lenke anyai nagyapja Subrik Péter volt, szolnokmegyei útbiztos, éppen azért neki Vermesné harmadízi nagynénje. Ezt Vermesné kegyesen elfogadta, tegezte őt és Lenke hugomnak nevezte. Még aznap egész Füzes tele volt ezzel a dologgal Béri-Kovács Elemér nagy megdöbbenésére, aki Vermesnének első unokafivére volt, de az új rokonságot nem akarta vállalni; és mikor a tanítókisasszony másnap ment órát adni a két Béri-Kovács kisfiúnak, neki külön terítettek uzsonnára, nehogy még valamit gondoljon, uzsonnázzon ő csak külön a gyerekekkel, jó lesz az neki. Ezért még aznap este Görög Lenke levelet küldött, hogy a gyermekek neveltetése feladatának tisztjére mától fogva nem reflektál. Vermesné viszont már régen orrolt Béri-Kovácsokra a lucerna-eset miatt, azért tehát meghívta Görög Lenkét vacsorára, még haza is kísértette az ispánnal, még krumpliföldet is ígért neki.

Még ez nem is minden. Mert Görög Lenke Ficzerénéhez is elment, akinek a köszönését Vermesné egyszer nem fogadta. Ficzeréné tehát a «szakosztály» ötletére azt felelte, hogy ő bizony egyenesen megmondja, hogy ő abban nem vesz részt, mert ő csak afféle régimódi magyar asszony, szerinte a nőnek nem az a dolga, hogy feminista izéket csináljon, hanem menjen férjhez. Értsd: Lenke vénkisasszony maradt. Mire Lenke még aznap módját ejtette, hogy Kondor doktorné előtt elszólja magát, hogy a mult kedden az Ostoros-völgyben látta sétálni Kondor doktort, meg Ficzerénét. Ebből az lett, hogy amikor néhány nap mulva Ficzerék szobaleányának kimarjult a bokája, Ficzeréné nem a háziorvost, Kondort hívatta, hanem Steinert. Kondor tehát felszólító levelet küldött a tavalyi hátralékos honoráriumért.

Két hét mulva Fojtás bíró összehívta az alakuló közgyűlést. Nagy beszédet mondott. Többször előfordult benne, hogy «olyan időket élünk, mikor a társadalmi összetartás kétszeres kötelesség». Indítványozta, hogy a Füzesi Társadalmi Egyesület mondja ki megalakulását és a tisztikar megválasztásának idejére ajánlotta korelnökül Misik bácsit, aki a legöregebb kisbirtokos Füzesen. De Misik bácsi veje, Kontra tanító, felállott (haragban volt az apósával) és indítványozta, hogy ne korelnök legyen, hanem elnököljön Kobják főtisztelendő úr, mint egyházi személy. Erre felállott Kerekes uradalmi főerdész, hogy akkor már Kismáté nagytisztelendő úr legyen az elnök, mert a helység hatvanhárom százaléka kálomista. Végre egyik sem lett az elnök, hanem Nyomárkay nyugalmazott főispán. A tisztikart úgy választották meg, hogy lett öt díszelnök, ügyvezető elnök lett Fojtás bíró, ügyvezető alelnökök lettek a főszolgabíró meg a két pap, azonkívül választottak gazdát, ügyészt, vigalmi bizottsági elnököt és tizenkét választmányi tagot. Ebből sok harag származott. Pollák fakereskedő még ezen az első ülésen bejelentette kilépését, mert Misik bácsi sértő megjegyzést tett rá és az elnökség nem szolgáltatott neki kielégítő elégtételt. Nemezc patikus összeveszett Kruzsena ezredes díszelnökkel, aki kifogásolta, hogy a szavazatokat Nemezc, mint szavazatszedő bizottsági tag, egyedül szedte ki a kenyereskosárból, ellenőrzés nélkül. Az ügyvédek testületileg kivonultak, mert Cservenka dr. példátlan korteskedést fejtett ki, hogy ő legyen az ügyész.

Másnap a női szakosztály megalakulása következett. Ficzeréné mégis csak elment, mert Görög Lenke volt a jelölt az ügyvezető elnöknői állásra és ő meg akarta buktatni. Meg is buktatta, mert Kruzsena Matildra többen szavaztak, mivel az apja ezredes volt. Görög Lenke beszédet kezdett mondani, hogy nagyon tévednek, mert ő mint közkatona is szívesen szolgálja az ügyet, de közben nem tudott uralkodni magán, sírva fakadt és még dühösebb lett. Vermesné és Béri-Kovácsné az egész ülés színe előtt összevesztek ezen. Vermesné még a lucernát is felhozta. Kovácsné pedig megesküdt, hogy ő a Vermes-kastély küszöbét soha többé át nem lépi.

Két hét mulva az volt a helyzet, hogy Ficzere szolgabíró lelőtte a Kondor kutyáját éjszaka az udvaron. Kondor feljelentéssel fenyegetődött. Ficzeréné összeveszett az urával és elutazott Madarasra az édesanyjához. Kruzsena ezredes levelet írt Vermesnének, hogy nevezzen meg

egy urat, akit egy bizonyos kijelentésért felelősségre szeretne vonni. Cservenkát feljelentették az ügyvédi kamaránál, hogy a járásbírószágon tárgyalás alkalmával becsmérelte a többi füzesi ügyvédet. Misik bácsi szavát adta, hogy vejét ott üti le, ahol meglátja, azonkívül beperelte két mázsa búzáért, egy taligáért, egy báránybőr-bundáért és kétszáztizzenhat korona készpénzért. Vermesné írt a sógorának, aki államtitkár volt, hogy Béri-Kovácsné öccse, bizonyos Szalkay-fiú, be akar jutni a kereskedelmi minisztériumba, hát ha bejut, akkor ő a sógorát ebben az életben nem ismeri többé.

Két hónap múlva már jótékonycélú kabaré-előadást rendezett a Füzesi Társadalmi Egyesület. A rendezőség nem akart beleegyezni, hogy az iparos ifjak állandó műkedvelő társulata is lépjen, pedig Karinthy Frigyes «A bűvös szék» című darabját már betanulták. Ezért Prakatur bádogosmester a piacon dísznő csirkefogó bandának nevezte el az Egyesület vezetőségét. Ezért Nyomárkay díszelnök a Füzesvidéki Bank Rt. igazgatóságában kimondotta, hogy Prakatur munkája a banképület fedésénél nem kielégítő s ezért a munkát Singer bádogosra bízzák. Erre Prakatur elment a főszolgabíróhoz és revolverre fegyverviselési engedélyt kért, de nem kapott. Erre kijelentette vérbenforgó szemmel, hogy majd megteszi a furkós is. Nyemák postamester két leányának klasszikus táncát első számnak tették, ezért Nyemák mindennap megigazította az órát a vasút szerint és a hajdut elküldte a hivatalos postával, hogy jöjjön holnap, ma elkésett, tudniillik Ficzeré szolgabíró úr volt a főrendező. Steiner doktorné négykezes zongorát játszott a nővérel, mely szám alatt Görög Lenke a nézőtéren hangos megjegyzéseket tett, mert Steinernét Kruzsenaék erőszakolták bele a műsorba. Steiner doktor azonnal leült az asztalhoz, mialatt még folyt az előadás és megírt egy feljelentést a tanfelügyelőséghez. Vermesné az első sor közepén ült és mivel jó korán érkezett, úgy intézte, hogy az első sorban minden hely el legyen foglalva, mire Béri-Kovácsék jönnek. Azok meg is jöttek öten, és pedig a Szalkay-fiú is lejött Füzesre hozzájuk. Valahogy kerítették öt széket és odarakták Vermesné orra elé első sornak és leültek. Béri-Kovácsné még olyan kalapot is tett szándékosan, hogy a mögötte ülők nem láthattak. Maléterné nem láthatott semmit. Össze is vezett Béri-Kovácsnéval és azonnal elkezdte vésztjósólóan magázni.

Két hónap múlva az volt a helyzet, hogy a Füzesvidéki Bank ablakán éjszaka, amikor a félévi zárlatot csinálták, ismeretlen tettes háromszor belőtt revolverrel. Prakaturt letartóztatták. Görög Lenke és Kruzsena Matild miséről kijövet meglökték egymást, összeverekedtek és véresre karmolták egymás arcát. Kontra tanító szénáját felgyujtották. Feri cigány, akit megfogtak, bevallotta, hogy Misik bácsi bérelte fel. Ficzerék beadták a válópört. Cservenkát az ügyvédi kamara két hónapi szilenciumra ítélte, a többi ügyvédet mind elítélték rágalalmazásért. Béri-Kovácsot Pesten a lóversenyen pofonvágtá Vermesné sógorának a fia. Párbajoztak. Maléter képviselő interpellációt intézett a belügyminiszterhez a füzesi földbirtokreform körül tapasztalható visszaélésekre, amelyek Béri-Kovács Elemért terhelik. A Füzesvidéki Bank igazgatósága két pártra szakadt. A kisebbség obstruált. A közönség átment a madarasi bankhoz. Görög Lenke fegyelmet kapott, az iskolában botrányos veszekedések mentek nap-nap után, a gyerekek nem tanultak semmit, mert a tanerők egymással voltak elfoglalva. Vermesnének már régebben érlemeszese volt, most megütötte a guta, tolószékben taszigálják. Nyemák postamestert felfüggesztették. Steiner és Kondor orvosok összeverekedtek a patika előtt. Egy hét leforgása alatt négy házat gyujtottak fel. Az iparos ifjak egy szombat este megkéselték a szeszgyári igazgatót. A csendőrök másnap nyolc iparosifjút tartóztattak le. A vármegyházára annyi feljelentés érkezett, hogy a főispán maga jött el szétnézni a megőrült Füzesre. Rendes vizsgálatot tartott és este a főszolgabírónál vacsorázott. Ott volt Fojtás bíró is. A főispán így szól hozzá:

- Hallottam agilis működésedről, kérlek. A vármegye csak hálás lehet neked. Ha valahol szükség van a társadalmi béke ápolására, hát ezen a szerencsétlen Füzesen igazán szükség van rá.

ELIZ.

Mikor a plakátok megjelentek, hogy «a n. é. közönség becses pártfogásáért esd Pataky Ny. Béla színigazgató», akkor már mindenki tudta a nagy újságot régen. A plakátot ugyanis Róth Mórnál nyomták, Róth tehát egy délelőtt kiterítette maga elé a plakátot arra az íróasztalra, amely ott állott a papírkereskedése legsötétebb sarkában és mihelyt valaki bejött a boltba, lázasan dolgozó arccal odaszólt a feleségének:

- Szolgálj ki, fiam, nekem meg kell csinálni a korrekturát.

Ezt csak úgy hanyagul odavetve mondta, de azért tudta éreztetni, hogy a korrektura, az valami kiváltképpen igen nagy dolog és ő annál nagyobb férfi, mert az ilyen rendkívüli dolog neki csupán kézlegyintésre érdemes. Reggel fél kilenctől este hatig csinálta a korrekturát. Így tehát hat órára Füzes intelligenciájának minden egyes tagja tudta, hogy folyó hó 17-én kezdi meg az idényt Pataky Ny. Béla jól szervezett társulata.

A társulat a kedd reggeli vonattal érkezett. Az állomásfőnök meséli, hogy Pataky Ny. Béla felesége és Pesti Eliz második osztályon utaztak, a társulat többi tagjai harmadikon. Ők kocsin is jöttek be a városba, a többi tagok gyalog. A délelőtt lakáskereséssel telt el. A direktor és neje a Zöldfában nyitatták ki a három szoba egyikét. Pesti Eliz pedig a Zöldfa tulajdonosának, Kamocs gazdának a tanácsára kivette bérbe Grézinger henteséknél a hónapos szobát, amely igazság szerint Czékus Imre nyugalmazott állatorvos lakása volt, de Czékus felment három hétre a Lukácsfürdőt használni.

Grézinger e napon akkora forgalmat csinált, mint máskor egy héten. De ha minden háziasszonynak éppen ma jutott eszébe, hogy friss tepertőt vesz az urának, akkor nem bánta meg. Grézingerné egyik pillanatban beszaladt megmegkérdezni Pesti Elizt, hogy nem kéne-e beragasztani újságpapírral a kályhalyukat, mert csunya, a másik pillanatban már izgatottan mesélte vevőinek, hogy a primadonnának nyolc pár cipője van, nagyon sok ruhája, trikóból való nadrágharisnyája, mert alul harisnyával kezdődik, de fent nadrággal végződik, és rengeteg üveget rakott ki a mosdóra, és most fogózkodjatok meg a pultban - revolvere is van. Kította az éjjeli szekrényre.

Délután próba volt. A «Cigányprimás» című operett volt a díszmegnyitó előadás. Este mind a kétszázhusz hely el volt foglalva. Még Vermesné is eljött, a tolozékét odatolták az első sor széléhez. Másnapra rosszabbul is lett, mert egész este azt kellett néznie, hogy Béri-Kovácsék az első sor közepén ültek, pont szemközt a színpaddal.

De még ez sem tartozik a tárgyra. Még az sem, hogy az előadás nagyon szép volt, a másik felvonást, amelyet Pesten egy nagyúri palota szalonjában játszottak, Pataky Ny. Béla eltérő felfogással egy parkba helyezte, mert a hátsó függöny parkot ábrázolt és a szalonbútorok ennél fogva parkban állottak. A tárgyra az tartozik, hogy az első felvonás közepétől kezdve, amikor Pesti Elza elénekelt a hacacárét, a nézőtérén a titokzatos egymáshozhajlások, tárgyalások, suttogó viták egész tengere hullámozott a férfiak között a darab végéig. Ez a nagy izgalom nem tévesztendő össze a rendes színházi izgalommal. Összeesküvés volt ez, rendkívüli horderejű. A második felvonásközben ugyanis Kató András főszolgabíró, Ficzer szolgabíró, Kerekes főerdész, Róth Mór papírkereskedő, Steiner doktor, Kondor doktor és más házas emberek külön-külön, de egyaránt azzal fordultak a feleségükhöz, mikor a szünet alatti cigarettázásból visszajöttek, hogy Pataky Ny. Béla meghívott vacsorára, nem tehetem kérlek, hogy megtagadjam, az ilyen színésznép nagyon érzékeny, de azt már nem teszem, hogy téged is odaültesselek fiam, azt már nem, te csak eredj haza, fél egyre én is otthon leszek, még csak az kéne, hogy összekeveredjete a komédiásokkal.

Így történt, hogy előadás után egy rengeteg hosszú asztalnál a Zöldfa kertjében vacsoráztak Pataky igazgató és neje, meg mind a füzesi urak (hogy a legényemberek is, azt nem kell külön mondani), de mindezekon kívül maga Pesti Eliz is. Ördögi ravaszsággal rendezték ezt Delics szeszgyári igazgató és Cservenka ügyvéd. A záróra miatt meg kellett hívni Katót, a főbíró is, de akkor már Ficzerét is meg kellett, akkor meg már Kerekest is, így tovább. A házasemberek majd azt fogják mondani holnap otthon, hogy ez az izé, Pesti Elza, vagy hogy is hívják, is ott vacsorázott, egyszerűen odajött az asztalhoz és leült, mit csinálhattam volna, kérlek, csak nem csapok botrányt, ott maradtam.

Vacsora alatt a Feri cigány a Cigányprimás melódiáit játszotta. Pesti Eliz az asztalfőn ülő direktorné jobbjánál helyezkedett el, vele szemben Kruzsena ezredes, mellette Nyomárkay nyugalmazott főispán. Az üvegburába állított gyertyák, a fejek fölött homályló zöld lomb, a szódavizes rizlinggel telt kis poharak, a cigányzene, ezek mind valami andalítóan és izgatóan édes hangulatot adtak. Egy óráig komoly társalgás folyt a művészetéről, a magyar kultúráról, sőt Fojtás Gusztáv lendületes beszédben köszöntötte fel a nemzet napszámosait és kivált a mai előadás bájos napszámosnőjét (zajos derűtség), aki ma este olyan nagyszerű játékkal csillogtatta tehetségét. (Éljen.) De az idősebb urak lassanként kevesbedtek és két órára már csak nyolc-tíz úr ült a hosszú asztalnál, azok is mind felrukkoltak Pesti Elizhez. És Ficzere szolgabíró pezsgőt hozatott. A szemek már csillogtak, az arcvonások kissé mereven, de teli szívvel mosolyogtak, a lelkek nyiladoztak.

Pesti Eliz nagyszerű nő volt. Steiner doktor megállapította róla, hogy valami titkos nagy bánata lehet. Mire Eliz elkomorodott, mélyen a Steiner szemébe nézett és így szólt; «Ne beszéljünk erről».

Ficzere szolgabíró viszont felajánlotta Eliznek, hogy bármire van szüksége, ő mint hivatalos személy rendelkezésére áll. Erre Eliz rögtön szaván fogta és megkérte, hogy szerezzen neki egy hatmilliméteres revolverbe golyókat. Majd minden átmenet nélkül így szólt:

- Ne féljen, nem leszek harmadszor is öngyilkos.

- Kétszer már volt? - kérdezte Ficzere elhülve.

- Ugyan, szó se róla. Semmi. Egyszer megmérgeztem magam veronállal. Egyszer pedig a Dunába ugrottam. Viharos éjszaka volt. Miért is mentettek ki?

- De hát miért? Akit úgy ünnepelnek... akit annyian imádnak...

Eliz egy mélyet sóhajtott és csendesen, szomorúan mondta:

- Én meg nem értett nő vagyok... eh, ne beszéljünk erről.

És elkezdte énekelni hirtelen jókedvvel, hogy lári-fári, nem kell várni, frissen jó a csók. Később Delics, aki folyton a cigánynak prédikált, azt a nótát rendelte, hogy «Maros vize folyik csendesen» és tréfásan felszólította Elizt, hogy szüret után tartsák meg az esküvőt. Eliz egy mélyet sóhajtott és így szólt:

- Sajnos, már van vőlegényem.

Erre mindenki kezdett odafigyelni. Hárman is kérdezték, hogy ki a vőlegénye? Mire Eliz keresetlen fájdalommal és egy újabb sóhajjal mondta:

- Gróf Andrássy Tasziló.

- És miért mondja, hogy sajnós?

- Mert nem vagyok bele szerelmes. Ő szegény, örülten szerelmes belém. Ugyan mit is szeret rajtam. De hát hozzá kell mennem, a szüleim kényszerítenek.

- De mégis egy gróf... - vélte Cservenka.

- És ha gróf? - felelte Eliz, Cservenkára emelve kék szemét, - szerintem minden ember egyenlő. Szerintem én boldog tudnék lenni egy kunyhóban is. De csak egy olyan illetővel, akivel a lelki világom harmonizál.

- Milyen igaz, - szólt fejével lassan és sokáig bólingatva, mereven maga elé nézve, Nyemák postamester.

És másnap elkezdődött az a hátralévő kilenc nap, amelynek egén sugárzó füzesi eszmény gyanánt Pesti Eliz finom és csodálatos személye tündöklött. Másnap délutánra már egész Füzes tudta, hogy ez a Pesti Eliz nem olyan, mint a többi színésznő. Finom és érzelmes lelkiélete van, többször meg akart már válni az élettől. Nil álnéven ő írja azokat a gyönyörű verseket, feltétlenül tisztességes, különben is grófné, vagy legalább is az lesz, gróf Andrassy Tasziló a vőlegénye.

A grófi vőlegény hire természetesen Nyomárkay fülébe is eljutott. Elkezdett gondolkodni. Gróf Andrassy Tasziló? Van az Andrassyak között Tasziló?

- Na hallod, méltóságos uram, - szólt Fojtás járásbíró, - hiszen Eliz maga mondta. Csak tudja a vőlegényének a nevét.

- Hiszen nem mondom, - vonult vissza Nyomárkay, - rémlik is nekem, mintha fenn Budapesten hallottam volna említeni...

De még aznap elment Béri-Kovácsékhoz, akiknek megvoltak az összes góthai kötetek. Azonban Andrassy Tasziló nem fordult elő, Andrassy előfordult, de az Gyula volt, Tasziló is előfordult, de az Festetich volt.

Nyomárkay erre megjelent a Zöldfában. A nagy asztalnál jobbadán csak legényemberek ültek. A házasemberek közül csak Steiner doktor, aki otthon azt mondta, hogy Pataky Ny. Bélának epegörcei vannak, neki el kell menni a színházhoz, meg Ficzeré, aki otthon azt mondta, hogy a tegnapi számlát feliratta, most el kell menni kifizetni.

Nyomárkay kínosan mosolygott, zavarban volt.

- A góthai almanachban - mondta - a gróf Andrassy Tasziló nem igen van odaírva. Létezik az a gróf Andrassy Tasziló?

Eliz fájdalmasan mosolygott, mint ahogy egy méltatlanul inzultált úrileányhoz illik.

- Persze, hogy nincs benne, mert mostanig ki volt tagadva. A család ellenezte, hogy színésznőt vegyen el. De ő örületesen belém volt örülve és inkább kitagadtatta magát. Azért nincs bent. De a múlt hónapban a szülei beleegyeztek, ha éppen akarja tudni. És ezentúl benne lesz. Sőt, mint grófné én is benne leszek. Tetszik még valami felvilágosítás?

Eliz diadala teljes volt. Nyomárkayt egész Füzes elítélte. Tudniillik a férfiak. Az asszonyok két pártra szakadtak. Az egyik párt elkeseredett dühvel gyűlölte Elizt. Mindennap jobban, mert Elizről minden nap jobban kiderült, hogy korrekt nő. A másik párt pedig rajongott érte. Kondor doktorné fogta magát, virágot küldött neki és meghívta uzsonnára. Ez a harmadik napon történt. Az uzsonnáról Kondorné elkísérte Elizt a színházhoz és a Zöldfa kapujában így vált el tőle jó hangosan:

- Szervusz, drágám, ha írsz a vőlegényednek, ismeretlenül üdvözlöm.

Kondorné azután mindenkinek elmondta, hogy Eliz meghívta az Andrassy-birtokra, ha majd férjhezment. Roppant kedves, finom nő egyáltalában. Nagyon szépen zongorázik. Most nem játszott, mert reuma van az ujjáiban, de mondta, hogy szokott. És az a finom benne, hogy a pénzt hogy lenézi. Megkérdezte Kondornétól, hogy ki a legköltekezőbb ember Füzesen, ő erre

megmondta neki, hogy Kovács, a divatkereskedő, erre Eliz azt mondta, hogy na hát neki még az sem imponál.

A negyedik napon Eliz mégis benézett a Kovács-üzletbe, és sokáig elbeszélgetett Kováccsal mindenféle toalett-dolgokról, még a raktárt is megnézte. Bucsuzáskor pedig - Nemez Melanie éppen bent volt, hallotta, - így szólt:

- Ha csakugyan olyan szépen cimbalmozik, mint ahogy mondja, megtehetné, hogy megtanítsom. A zenéért egyenesen rajongok. Akar megtanítani?

Kovács vállalta és ettől kezdve minden délután elment a Pataky Ny. Béla szobájába a Zöldfába és a Feri bandájának a cimbalmán tanította Elizt. Sokszor estig, amikor Eliznek öltözni kellett menni. Patakyék a kávéházban dominóztak.

Hogy így szereti a zenét, azt nagyon szimpatikus vonásnak találták a füzesiek. Tudniillik az urak és azok a hölgyek, akik az Eliz pártjához tartoztak. Elizt az ötödik napon Steinerné meghívta ebédre, másnap Kruzsenaék hívták meg vacsorára, és ettől kezdve minden nap meg volt híva ebédre is, vacsorára is. A kedvéért többnyire meghívták Cservenkát és Delicset is, akik hű és állandó rajongói voltak. A vacsoráról ketten kísérték a kapuig. Innen lehetett tudni, milyen kifogástalanul tisztességes Eliz, hiszen a két rajongó egymásra vigyázott. Most már vérmes álmaik eloszlottak, csak légies, regényes, fenkölt rajongást tápláltak iránta. A holdvilágos estéken, amikor hazakísérték, a művészetéről, a lelkek megértéséről és ilyenekről beszéltek, mikor pedig Eliz bement a kapun, a két rajongó még sokáig elsétált kettesben az éjszakai utcán. Elizről beszélgettek. Hogy azért egy kicsit gögös is. Ezt a Kovácsot például hogy lenézi.

A tíznapos szezon Bernstein «Tolvaj» című darabjának előadásával ért véget. Utána nagy vacsora volt a Zöldfában. Fojtás bíró beszédet mondott: poharát a nemzet napszamosaira, de különösen Elizre ültette, aki legszebb példája annak, hogy a női erény minden pályán női erény marad. A vacsorát csak az zavarta, hogy Kovács divatkereskedő is odajött, pedig nem hívta senki. De legalább egész éjszaka éreztették vele, hogy amiért cimbalmozni megtanította Elizt, azért még nem tartozik Eliz társaságába. Reggel a társulat nagy anyagi és erkölcsi sikerrel elutazott.

Aznap este Delics és Cservenka árván sétáltak a holdvilágos utcán. Némán bandukoltak egymás mellett. Egyszerre Delics megszólalt:

- Add a becsületszavadat.

- Szavamra.

- Hát kérlek, úgy érzem, hogy tartozom neked ennek az elmondásával. Eliz az éjszaka a vacsoránál az asztal alatt... barátom, beleszédülök a boldogságba... megszorította a kezemet és azt mondta, hogy ha férjhez megy, meg fog hívni vadászatra.

Éppen egy lámpa alá értek. Cservenka szó nélkül kivett a zsebéből egy pici zsebkendőt és odatartotta Delics orra alá.

- Tőle kaptam. Mikor ideadta, megcsókolta.

Aztán mentek tovább és egy darabig hallgattak. Később Kovácsról beszéltek. Még ilyen egy szemtelen fráter. Hogy odatolakodott a vacsorához. Ez mer az Eliz asztalához ülni? Pitiáner.

Egy hét múlva az történt négyszemközt Delics és Ficzeréné között, hogy a Ficzeréné az «Uj Idők» új számának a szerkesztői üzenetei között ezt mutatta Delicsnek: «Helyreasszony, Füzes. 1. Ilyen nevű mágnás nincs. 2. Nil álnéven Dapsy Gizella ír.» Ezt megmutatta Delicsnek és hatalmasan pofon cserdítette.

Ugyanaznap este Cservenka találkozott Kováccsal a Főtéren, a szobor előtt. Köszöntek egymásnak. Cservenka észrevette, hogy Kovács elejt valami fehéret. Megállt és lehajolt a cipőzsinórját igazítani, és mialatt Kovács elhaladt, ő felvette a fehéret. Levél volt. Hazavitte, otthon bezárta az ajtót és elővette a levelet. Jól sejtette. Pesti Eliz színművésznőnek volt címezve. Mátészalka, Színtársulat. Reszkető kézzel bontotta fel. A levél nélkülözötte a megszólítást és így szólt:

- «Vegye tudomásul, hogy én Önnek minden anyagi igényét előzetes megbeszélésünk szerint kielégítettem és ha tovább folytatja zsaroló kísérleteit, a három eltulajdonított cigaretta-tárca miatt megteszem a kellő lépéseket. Teljes tisztelettel: Kovács és Társa.»

De az, hogy «és társa», amit Kovács szokásból írt oda, ki volt húzva.

VÁROSUNK SZÜLÖTTE.

Az összes lapok tele voltak vele, hogy Mercz Géza, egy fiatal segédorvos, óriási felfedezést csinált: meg tudja mindörökre szüntetni a fogfájást. Hosszú cikkek magyarázták, hogy a fogfájást bizonyos gomba okozza, szabad szemmel láthatatlan, egész kicsi gomba. No már most Mercz Géza kitalált egy szert, ami ezt a gombát azonnal megöli. Megjelent számos interjú is, a hírlapíróknak Mercz Géza elmondta, hogy Füzesről származott fel Pestre, huszonhét éves, szegény szülők gyermeke, visszavonultan él és csak a tanulmányainak és kutatásainak szenteli minden idejét.

A dolog igen nagy port vert fel Füzesen. A Társadalmi Egyesületben mindig olvasták a cikkeket és mindig akadt valaki, aki türelmetlenül felbökkent az újságból:

- Ki a fene lehet ez a Mercz Géza, hogy füzesi és mégse emlékszek rá?

Egyszer azonban mi történt? Az történt, hogy Nyemák postamester, aki már a postán el szokta olvasni a más újságját, a Társadalmi Egyesületben tehát azzal szórakozott, hogy csak a szerkesztői üzeneteket, meg az apróhirdetéseket olvasta, egy csendes estén nagyot vágott az asztalra. Kruzsena nyugalmazott ezredes úgy összerendezte, hogy a szivar kiesett a szájából. Szípkába tette, úgy szíta tovább, mialatt Nyemák felolvasott egy szerkesztői üzenetet.

«Vidéki fogorvos. 1. Mercz Géza a Rókus-kórházban segédorvos. Ha levelet ír neki, oda-címezze. 2. Füzesről származik, szegény szülők gyermeke. 3. Nem tudjuk. 4. Sorsjegye nem nyert.»

A szerkesztői üzenet általános izgalmat keltett. De még nagyobb izgalmat keltett Fojtás Gusztáv vezető-járásbíró ötlete.

- Önmagát becsüli meg az a helység, amely szülötteit megbecsüli. A Társadalmi Egyesület szerintem csak kötelességét teljesítené, ha módot találna rá, hogy a zseniális fiatal tudóst a kellő ünneplésben részesítse.

Hogy ne szaporítsam a szót, még azon a héten csütörtökön a Társadalmi Egyesület választmányi ülésén kimondatott, hogy Fojtás Gusztáv ügyvezető-igazgató megbíztatik, miszerint lépjen érintkezésbe Mercz Gézával az öt történelmi ünnepeltetés tárgyában. Fojtás tehát írt Mercz Géza orvos és felfedező úrnak, Budapest, Rókus-kórház. Részletes, remek stílusú levelet írt. Mercz Géza röviden felelt. Elhárította a dicsőséget magától: az ő felfedezésének egyelőre nincs gyakorlati értéke, csak a napilapok csináltak nagy dolgot belőle, de az édesanyja Füzesen lakik, ő kész örömmel megy le, csak azt kéri, hogy az ünnepség folyó hó 17-ről folyó hó 24-re halasztassék, mert az előbbi napon, noha vasárnapra esik, ő inspekciós.

Határozatilag kimondatott. Megalakult a Mercz-ünneprendező-bizottság. Csak egy homályos és borús kérdés merült fel olykor a pompásan haladó szervezkedés közepette: ki a Mercz Géza anyja Füzesen? Nem tudta senki.

Egy szép napon Ficzeré szolgabíróékhoz beállított Hódosné mosni. Nagyon sok volt a szennyes, mert Hódosné beteg volt három hétig és nem tudott eljönni. És mivel köztudomású, hogy Hódosnének is medikus-féle a fia Pesten, Ficzeréné azt mondta neki, mikor kiadta a szappant, meg a kékítőt:

- Hát a doktor fia miért nem jön le ilyenkor Pestről, ha beteg?

- Jaj, keziccsókolom, dehogy is írnám én meg neki, még hogy izgassa magát. Meg aztán jövő vasárnap úgyis lejön. Le az. Az én drága, édes fiam.

Erre Ficzeré szolgabíró is felfigyelt az újságból, amit az ámbituson olvasott.

- Mit beszél maga, Hódosné? Hogy a maga fia is lejön a jövő vasárnap a Mercz-ünnepségre? Lekíséri Merczet?

- Ő maga az a Mercz, keziccsókolom.

- Micsoda? A maga fia Mercz Géza?

- Az kérem, az bizony. Az én édes, jó fiam.

- De hát akkor miért hívják Mercznek?

- Az első uramtól való, keziccsókolom, az erdőkerülőtől. Másodszor vagyok én mán özvegy, az Isten nyugosztalja mind a kettejüket.

- No, ez aztán nagy eset. Hát a maga fia az a Mercz. Aztán tudja maga, milyen híres ember lett a fiából?

- Ne tessék mán mondani. Jaj istenem, csak nem lett valami baja?

- Hát maga nem olvas újságot?

- Nem én, keziccsókolom, mert könyvezik tőle a szemem. Öreg vagyok mán én, aztat tessék venni. No, hogy híres lett. Nem írta. Majd elmondja ha megjön.

Azzal vette a szappant Hódosné és ment a konyha irányába. Ficzere meg úgy sietett a Társadalmi Egyletbe, hogy mikor odaért, csak azt nyerte vele, hogy jó darabig nem tudott szólni a lihegéstől. De végtére is elmondta a nagy szenzációt. Hogy Mercz Géza Hódosnének a fia, az ő mosónéjának.

Az elbeszélést nem hűhó és nem zaj követte, hanem éppen hogy általános csend. Kerekes uradalmi főerdész, akit az egész ünnepség nem érdekelt, mert neki az illető vasárnapon úgymint lakodalomra kellett menni Borsodba, kimondotta, ami a szívében feküdt:

- Semmifráter lehet az a ti Merczetek, vagy hogy hívják, ha olyan híres, kereső ember és mosni hagyja az anyját.

Erre bizony senkisé sem tudott szólni. Csak nagysokára Fojtás Gusztáv kezdte vitatni:

- Mi nem a jó emberbarátot akarjuk ünnepelni, hanem a tudóst. Mert ha valaki nem túlságosan jószívű, attól még lehet nagy tudós. Példa rá Bólyay, aki óriási híres, nagy történettudós volt, mégis kihívta párbajra a tulajdon édesapját. Meg is ölte.

- Adnék is neki két olyan pofont, - mondta a szakállas Kerekes, - hogy megemlegetné.

Hát ez bizony elvett valamit a készülődés bensőséges voltából, de ha már elkezdték, muszáj volt csinálni. A program is pontosan készen volt már.

És ennek a programnak első pontja gyanánt vasárnap délelőtt féltizenegykor berobogott a vicinális a füzesi pályaudvarra. Alig ugráltak le az utasok, a vonat már nagy-sisteregve indult tovább Lökös-tanya felé. Az állomáson egybegyülekezett notabilitások izgatottan figyeltek az első- és a másodikosztályú kupék hült helye felé. De bizony a leszállottak között nem volt senki afféle, akit Mercznek lehetett volna nézni. Egy cvikkeresről már azt hitték: ez lesz az. De nem: borügynök volt. Ott álltak, forgolódtak zavartan. Mercz nem volt sehhol.

Hát egyszer csak a másik oldal felől, a tanyai parasztok csoportjában, akik nagy huzalkodva jöttek a kerítés mellett, ott hallatszik ám a Hódosné boldog, sírdogáló kiabálása. A nyakába esett a fiának, csókolta, símogatta, hátát ütögette, megint csókolta.

A notabilitások egymásra néztek. Egy ilyen nagy ember nem áttal harmadikon utazni? No, fukar kutya lehet, az Isten akárhova tegye a dolgát. Nagy szégyen a málházók, meg egyéb vasutasok előtt, hogy akit ekkora hűhóval várnak, az harmadikon utazik. Fojtás Gusztávnak

azonban mindig helyén volt az esze. Egy pillanat alatt átlátta a helyzetet, intett Görög Lenkének, aki intett a testületileg felsorakozott iskolásgyerekeknek, akik rázendítettek a Himnusra. Mire csakugyan mindenki elfelejtette a hármadik osztályt, a kalapok lerepültek, Hódosné egy pillanat alatt eleresztette a fiát és mindenki szemügyre vehette a híres tudós testi állapotját.

Gyenge külsejű legény volt biz az, legfeljebb az anyjának szép. Huszonhét éves létére huszonkettőnek se látszott. Vézna, hajlottvállú, gyűröttkabátú, kitérdelt nadrágú, pápaszemes ifjú volt szegényke. A nagy fukarság a külső habitusán is meglátszott. A kofferját fogta a kezében és nagyon feszengett, mert a koffer nehéz volt, a Himnusz miatt meg nem akart mozdulni, hogy letegye.

Az éneknek vége lett. Ekkor Fojtás vezető-járásbíró odalépett a híres fiatal tudóshoz és szemtől-szembe beszédet intézett hozzá. Gyönyörű beszéd volt, már az eleje is férfias volt és magasztos. Így kezdődött:

- Városunk kiváló szülötte, tisztelt tudós! A klasszikus mitológiának van egy szép hasonlata és legendája az anyarögről. A legenda szerint... satöbbi.

A beszéd húsz percig tartott és Mercz Géza, a kiváló tudós, nagyon feszengett, mert a koffert még mindig nem tehetette le. Csak a beszéd után tette le, mert éppen a jobbkezeiben tartotta és meg kellett szorítania Fojtás járásbíró ünnepélyesen kinyújtott kezét. Boldogan otthagya tehát a földön a koffert a Szózat ünnepi hangjai alatt is, amelyet nyomban a beszéd után Görög Lenke állami tanítónő vezetésével az elemi tanulóifjúság adott elő.

A Szózat után riadó éljenzés következett és Hódosné megint neki akart esni a fiának, hogy sírva ölelgesse. Azonban Kató András főszolgabíró megelőzte. Odalépett az ünnepelthez, bemutatkozott és szívélyesen karonfogta. Hódosné ijedten hátrált. Őt Kondor doktor fogta karon. Az egész ünneplő közönség ment kifelé a kocsikhoz. Mercz Gézát, városunk hírneves szülöttét Kató főszolgabíró vitte be. Hódosnét Kondor doktor. Mögöttük hosszú sorban robogtak a többi kocsik.

Mire beértek a városházához, már féltizenkettő volt. El kellett kezdeni az ünnepséget, mert a program nagyon hosszúra nőtt az előkészítés folyamán. A városháza tanácstermében a nagy asztalnál a főhelyre ültették az ünnepltet, jobbra ült Nyomárkay, balra a főszolgabíró. A széksorokban pedig az ünneplő közönség. A nagy asztal meg az első széksor között volt felállítva a dobogó. Ez azért volt baj, mert aki szavalt, az vagy a közönségnek, vagy az ünnepltetnek fordított hátat, de másképpen nem lehetett megcsinálni. Hosszú volna elmondani, miért nem lehetett. Nem lehetett a légvonat, a dalárda elhelyezése, a felolvasásokhoz szükséges ablakvilágítás kötött volta és más okok folytán, elég az hozzá, hogy nem lehetett.

A műsor gazdag volt és változatos. Először a kompolti fúvós-zenekar játszott megnyitó indulót. Azután egy tanuló elszavalta a «Ki volt nagyobb?» című költeményt Tóth Kálmántól. Azután az Iparos-Dalkör énekelt a «Tengeri vihar» című férfikart. Azután Nyomárkay nyugalmazott főispán, rendezőbizottsági elnök nagyszabású ünnepi beszéde következett. Azután Steiner doktor tartott szakszerű felolvasást a szájbetegségekről és azok gyakorlati gyógykezeléséről. Azután Prakatur bádogosmester a helybeli iparosság, Görög Lenke a füzesi hölgyek és Godaj András a füzesi kisbirtokos-osztály nevében üdvözölte az ünnepltet. Azután megint a dalkör énekelt a «Névnapi szerenád» című vegyeskart, végül az elnöki zárszó következett, legvégül a fúvószenekar zárindulója.

Az ünnepltet szerényen viselkedett a program folyamán. Olykor az anyját kereste a tekintetével, de nem találta, mert Hódosnét eltakarták azok, akik az első sor sarka elé álltak. Hódosné ugyanis az első sor sarkán kapott helyet. Középen Béri-Kovácsék ültek. Vermesné nem jött el a tolókcocsijában. Mint hírlík, kijelentette, hogy őt a doktorok tették tönkre, ott

süllyedjen el mind, ahol van. Szóval Mercz Géza nem láthatta az édesanyját és mikor a program félháromkor véget ért, boldogan állott fel, hogy megkeresse és hazamenjen vele.

De nem mehetett haza vele. Még csak meg sem kereshette, hanem kapták kétoldról és elvitték Maléter országos képviselő házához, ahol Maléterné a belső szobában, a piros plüsskanapéra borulva, zokogott már, mert neki azt mondták, hogy félkettőkor lesz az ebéd, most minden elromlik.

Maléterék negyven vendéget hívtak. Őszintén szólva, nem igen lehetett érteni, hogy miért zokogott Maléterné a késés miatt, mert hiába volt készen már félkettő óta az ebéd, most még egy jó negyedóraig kellett várni. Ezalatt a negyedóra alatt Mercz Géza minduntalan az anyjához akart menni, hogy beszélhessen vele, de nem mehetett, mert Béri-Kovácsné megkérdezte, hogy nézzen csak bele a szájába, mi van azzal a híddal, hogy azt egy fogorvos sem tudja becsületesen megcsinálni. Mercz Géza, városunk kiváló szülötte, meg is nézte Béri-Kovácsné fogait, de alig fejezte be, már ott volt Kondor doktorné, aki nem akart hátrább maradni, rögtön utána jött tátott szájjal Ficzeréné, végre olyan sokaság vette körül az ünnepeltet, hogy mozogni sem lehetett mellette. Mindenki meg akarta vizsgáltatni magát.

- Legalább egy lavór vizet kérek - mondta kínzottan és fáradtan az ünnepelt.

Rohantak is vízért, de már későn, mert kezdődött az ebéd. Az ünnepelt Béri-Kovácsné és Maléterné között ült. Ebből két dolog következett. Az egyik az, hogy Hódosné, akit mégse lehetett meg nem hívni, hiába mosóné, olyan messze ültették az alsó régiókba, hogy az ünnepelt még oda sem tudott kiáltani hozzá. Másodsor az következett, hogy a háziasszony, akiről köztudomású, hogy a legerőszakosabb kínáló az egész megyében, teljes aktivitással nekiesett a kiváló fiatal tudósnek,

Ez pedig nem volt tréfa. A fiatal tudós először is megevett egy tányér aranysárga tyúklevest, azután megevett két velősgombócot. Azután a háziasszony már nem hagyta venni, hanem maga rakott a tányérjára két töltelékáposztát, hozzá egy sertéskarajt, két kis darab kolbászt és egy bennefőtt dagadót, utána két szelet spékelt bélszínt, hozzá karfiolt, sárgarépát, pomszotét, céklát, rizst és gombát, utána egy tetéstányér káposztáskockát, és mikor az ünnepelt, akinek mindezt meg is kellett enni, félájultan omlott magába, hogy most már vége, megjelent a hizlalt liba, utána még torta, azután sajt, de még gyümölcs is. Érthető, hogy mindezt csak itallal lehetett legyűrni; az ünnepelt poharát pedig a háziasszony jobbán ülő Nyomárkay látta el, aki viszont a legerőszakosabb itató a vármegyében, képes komolyan megsérteni azt, aki ki nem issza, ha ő koccint.

A gyümölcsnél még valami történt. Cservenka ügyvéd egy ívet kezdett körözni az asztalnál. Az ív tetejére az volt írva: «Gyűjtés a Füzesen felállítandó Mercz-közkórház alapja javára». Mire ez az ív az ünnepelthez került, már súlyos összegek sorakoztak egymás alá. Ekkor az ünnepelt egy darabig nézte az ívet, majd hirtelen kitört. Nyersen, szinte sértően mondta, mialatt persze mindenki nézte, mennyit fog aláírni.

- Én nem adok semmit.

- Tessék? - szólott Cservenka, aki zavarában meredten mosolygott.

- Azt mondtam, hogy nem adok semmit. Nincs pénzem. Szegény segédorvos vagyok és az édesanyámat is alig tudom segíteni, szegényt. Nyomorgok.

Ekkor már nagy csend volt. És az asztal vége felől felcsuklott a Hódosné hangja:

- Ne mondd azt, - kiáltott sírva - ne mondd azt. Mindig jó fiam voltál, minden elsején.

Erre még nagyobb csend lett. És az ünnepelt reszkető hangon szólalt meg:

- Általában pedig engedelmet kérek, hogy visszavonulhassak, az anyámmal szeretnék beszélgetni; már egy éve nem láttam. Félhatkor indul a vonat, már alig is van időm.

Ekkor kivette az óráját. Elsápadt és felugrott.

- Öt óra mindjárt. Már mennem is kell.

- Az istenért, a jó forró fekete - sikoltott Maléterné.

Nagyon kínos volt a helyzet. Persze megint Fojtás mentette meg a helyzetet. Rövid beszédet mondott, amelynek az volt a konkluziója, hogy a kiváló tudóst a fővárosba szólítja a kötelesség, ő tehát az ünneplők nevében kikíséri az ünnepeltet, a társaság csak maradjon együtt, az ünnepelt édesanyja jöjjön ki az állomásra.

Fojtás, megjegyzem, ekkorra már be volt rúgva. A kocsiban ki az állomásig folyton ölelte és csókolta az ünnepeltet. Az ünnepelt ezt néma megadással tűrte, közben szótlán némasággal fogta és szorongatta az anyja kezét.

Az állomáson éppen csak annyi idő maradt, hogy Mercz Géza gyors jegyváltás után felugorhatott a vonatra. A vonat már mozgott.

- Mikor jössz megint, fiam? - kérdezte sírva Hódosné.

- Bizony most jódarabig megint nem jöhetek.

A vonat már ment és nemsokára eltűnt. Fojtás vissza akarta vinni Hódosnét a díszbédhez, de Hódosné semmi áron sem akart visszamenni. Fojtás tehát letette a Pöltenberg-utca sarkán, kezét fogott vele és elragadtatva így szólt:

- Gratulálok! Valami lélekemelő volt!

SIRATÓ NÉNI.

Öreg rongy volt ez az asszony, elkent cafrangok, pecsétetes gyűrődés közepette, mintha nem is lett volna test a régesrégi piszkoktól nehéz ruhákban. Törzse és minden tagja vékonyra és ráncosra száradt, a bőre, mint valami bő lebernyeg, mintegy nem fért rá a vézna csontokra és apró türemlésekben torlódott a kezefején, vagy bönyszerűen lógott a nyakán. A barna és fényesre avult bőr alól a csontok bütykei ütköztek ki; rongyos, szürkésfekete sarujának a belső oldalán kinyomták a láb formáját, kezén az újjperecek olyan gumókat alkottak, mint némelyik bambusznak a szárcsomói. És a horgas, vékony orra is úgy állott ki a fejből, mint valami bütyök; nagy orr volt ez, barna nedvesség szivárgott vén csúcsán a folytonos tubákolástól és a nehéz orr mintegy lógatta és lehúzta a fejet.

Mintha egy rongyot a sarokba dobnak, úgy élt. Foszladozó szövetdarabok alom gyanánt dobva a kifeküdt szalmazsákra; ez volt a hazája és világa. A zsák szalmája már teljesen le volt hengerelve, a szalmaszálak csövei foszlóssá lapultak és már-már elporladtak, puha anyag gyanánt magukba szedték a kis vén test formáit, amely alvás előtt el szokott rajtuk vackolódni, mígnem kényelmes fekvését a rongyokon megtalálta. A rongyok között eldugdosva titkos holmik állottak, apró kincsei a nyomornak és a rozzant vénség állati tulajdonvágyának. Volt itt eldugva egy ollónak a fele, amelynek a másik szára hiányzott, azután egy cserépbögre, fületlen és repedt. Azután kemény papírcsomóra gombolyított sárga zsákcérna, azután egy levélboríték, amely teljesen elpiszkolódott és elgyűrődött. Két kockacukor is megbújt a rongyok között, ezeknek is érdes felületén fekete nyomot hagyott a sóvár, dédelgető kéz.

A vacok volt a menedéke és vára. A szoba többi lakói néma gyűlölettel néztek a vacokra, mikor a terhes vénséget leszidták és az anyóka szikrázó dühvel menekült oda, mert csak ott érezte magát biztonságban. Az apró lopott holmi, amit a szobából orzott el, a birtokos homályos és megnyugtató érzését adták neki. Mindenki ellensége volt a szobában. A fia, a vasgyári munkás, akinek sérve volt és aki emiatt a világon minden előre haragudott. Aztán a menyé, a lapos, fakó nő, aki fáradtan vonszolta az élet igáját, s olykor trágáran szitkozódott minden ok nélkül, hogy terhes lelkén könnyítsen és sokszor ivott. Aztán a három gyerek, elvetemedett kölykek, akik csúfolták és verekedés közben összehányták féltett rongyait. Aztán az ágyrajáró, a veres borbélylegény, aki tréfából nagyokat ütött neki a vállára; ezen a gyerekek üvöltve és diadallal kacagtak.

Az udvaron, ahol szappanos víz folydogált a kis erekben és egy szomszédos trágyadomb maró ereje gőzölgött, mégis volt valakije az anyókanak. Egy árnyas sarokban üldögélt naphosszat Toperczerné, az asztaloslegénynek az anyja. Nagyhasú, testes nő volt Toperczerné, hangos és támadó. A vasmunkással összevesztek valami krumplihéj kidobása miatt, és Toperczerné, hogy a vasmunkásékat bosszantsa, pártfogó hangon néha megkérdezte a töpörödött vénséget, nem éhes-e. Anyóka ilyenkor panaszosan és mohón felelt, hogy bizony nagyon éhes, pedig mindig elrontotta a gyomrát mindenféle kapzsi pákosztosságával és voltaképpen folytonosan evett. Még kora hajnalban is, ha felocsúdott, a többiek alvásának szuszogó csendjében, kéjesen majszolgotott egy és más kenyérdarabkát, amit a rongyok közé lopott. De hogy sajnáltassa magát, elfogadta a Toperczerné maradék krumpliját, rágogatta alázatosan és hallgatta, amint a nagy debella asszony hangosan lamentált:

- A mai világba némely ember még az ides szülőanyját is éheztetné. Na, de majd meg is veri a jóisten.

Ilyenkor a vasmunkásék ajtajából dühös kiáltás harsant fel:

- Mama, rögtön gyűjjön be! Vén számár, mit adja le magát mindenféle népekkel!

Anyóka bánatosan megingatta a fejét, a kezével megtörölte fogatlan, szőrös száját és igen nagy szomorúságot mímelve, mint egy kutya rátekinített Toperczernére. És totyogott befelé a vacokra, ott lekuporodott és némán motoszkált rongyai között, hümmögve, nyögve, fújva, mert a némasága is az orr és a torok mindenféle hangjaitól hangos volt.

A beszélgetések nem érdekelték anyókat. Nem is igen értett az új világ dolgaiból semmit. Egy este a petróleumlámpánál a borbélylegény az újságból olvasott fel és utána tüzesen és szokatlanul hangosan magyarázta, hogy háború lesz. Anyóka, aki két talpát vetvén a világnak, a vackon üldögélt, vénhedt fejében szuszogva keresgélni kezdett az emlékek között, megindult a beszéde és elmondta, ahogy negyvennyolcban ő tízéves volt, Rozsályon is jártak oroszok, de nem bántottak senkit, csak nyersen ették az uborkát.

Anyóka napokig csak az oroszokra gondolt. A nyers uborkát a gyerekek mindennap elmondatták vele. Nagy hőség volt kinn az udvaron, anyóka boldogan ült a tikkasztó melegben és hunyorogva mesélt a gyerekeknek.

Egy nap Toperczerné nagyban készülődött, mikor anyóka megint kinn csoszogott az udvaron. Általában Toperczernénél már régebben bizonyos rendkívüliség és nyugtalanság mozgott, de anyóka vén gondolatai ezt nem tudták érdeklődéssel követni. Különben is mostanság nagy gond izgatta. A fületlen köcsögbe két kanál zsírt lopott és állandó rettegés bántotta, hogy ezt felfedezi valaki. De most Toperczerné olyan feltűnő nagy hangossággal járt-kelt és készülődött, sőt még sírt is, hogy anyóka kíváncsian nézett a konyhaajtó felé. Az asztalos anyja meglátta és megszólította:

- Jaj lelkem, jaj, elmegy az én lelkem fiam a háborúba! Hát azér szültem, azér neveltem? Most megy a vonattal a központrul. Jöjjön be velem maga is, búcsúzzunk el az én lelkem fiamtul.

Anyókat nagyon felizgatta a dolog. Térült-fordult. Vén lábai céltalanul és rendetlenül csetlettek-botlottak. A keze önkéntelenül felvett és letett bizonyos tárgyakat. Hol kiment, hol bement. És mikor Toperczerné elindult, ő is odaszólt a menyének:

- Kimennék a vasutho. Viszik az asztalost a háborúba.

A menyé nem felelt. Erre oldalról felfelé nézett, mint a tyúk, és még hozzátette:

- Amér az a krumplihéjj vót, azér az is ember. Viszik a háborúba.

- Tüllem mehet ü is, meg maga is. Akár vissza se gyöjjenek.

Anyóka topogott Toperczerné után. Jó darabig gyalogosan szaporáztak, aztán nagy ügyelbajjal villamosra kászolódtak. Hosszú izgalmas és viszontagságos utazás volt. Végre megérkeztek, Toperczerné kézenfogva húzta maga után a vén rongyoskát, és a köszénfüst szagában, a tömeg képzeletet felülmuló tarkaságában a fiát kereste. Egyszer egy katona borult a nyakába a nagy asszonynak, - ez volt az asztalos. Ivott bizonyára, mert nehezen beszélt és csillogott a szeme. Az anyját hosszasan ölelte és csókolta. Sírtak mind a ketten. Anyóka is sírt, barna kezefejével dörzsölgette vörös szemét. Ekkor az asztalos őt is meglátta.

- Maga is itt van, nénike? No az isten fizesse meg, amér megsiratja a szegény bakát.

Meg is akarta ölelni az öreget, de az olyan alacsony volt, hogy lehajolva, félszegen éppen csak rátehetette a karját görbe kis hátára. Anyóka mélyen megrendült ettől az egész dologtól. A vonat, a háború, a sok katona mind rendkívüli és fantasztikus volt neki, a lelke valami édes, nagy teherrel telt meg, boldogan sirdogált, szipákolt és a fejét jobbra-balra ingatta, nagy orrán a könnycseppek megbarnultak a tobáktól és barnán, mint a kávé, hullottak le. Az asztalosnak be kellett szállni, katonai kiabálások hangzottak, itt-ott görcsös ölelések, heves mozgolódás, aztán még sokáig várakoztak, anyóka mámorító sírást érzett. És végre a sírás, kendőlobogtatás, katonaéneklés és robogás léleksiketítő torlódásában elindult a vonat, mint robogó, nagy

vas-állat. A hozzátartozók még sokáig néztek utána, mindenütt síró és lelkes arcokat lehetett látni.

Toperczerné és az anyóka aztán elindultak a szóródó oszlásban hazafelé. Sírtak és beszélgettek.

- Jajjaj, hánynak nincsen ezek közül idesanyja, aki búcsúzáskor elsiratná!

- Jajjaj, - válaszolt az anyóka.

- Hánynak nincsen, akije itt vóna! Én bizony kigyövek hónap is.

- Én is magával.

Másnap megint kiutaztak a pályaudvarhoz. Vártak, várakoztak. Nagy tömeg, sok katona, síró arcok, de vidámak is, akik könnyen vették az egészet, mindenfélék. Toperczerné minduntalan csak azt mondogatta: lelkem fiam. És sírt. Az anyóka is teljes odaadással és meggyőződéssel sírt mellette. Szinte nehezeére esett erről a helyről hazamennie.

És kimentek a következő nap megint. Anyóka csodálatos változáson ment keresztül. Többet aludt rongyain, mint máskor, fáradtabb is volt, de elevenebb, beszédesebb. A hangja is jobban megjött, a gyerekeket jobban szidta, a szoba esti beszélgetéseire figyelni kezdett. Olykor még bele is szólt ilyeneket:

- Haj, haj, az a sok derék ember, drágáim, haj, haj!

Az történt még, szinte bámulatos dolog, hogy Toperczerné kibékült a vasmunkásokkal. Esténként bejött, leült ő maga is és beszélgettek. És ahogy az asztalos anyja egyre jobban belebarátkozott a családba, annál kevésbé törődött a vén semmiséggel. Már ötször voltak kinn a pályaudvaron siratni, hatodszor anyóka nélkül ment el.

Anyóka ezen a napon mintha megbolondult volna. Dühös volt, hangosan káromkodott, csapkodott. A gyerekeket pokol fajzatjainak kiáltotta, a szeme haragosan villámlott és ahogy egyedül - meglepő lépésekkel - mászkált ide meg oda, magában ilyen harcias dolgokat mondott:

- Hát igaz is!

- Na hát!

És a következő napon eltűnt a háztól. Késő este került haza és némán, méltóságosan állított be, úgy ahogy a fia szokott a nehéz munkából hazajönni. Egyedül ment ki a pályaudvarra, nem tévedt el, ott bensőségesen és jajveszékelve siratta az induló katonavonatot. Este a gyerekekhez jó volt és türelmes. A családtagok csodálkozva néztek egymásra, anyóka erősebb és fiatalabb kezdett lenni.

Ettől kezdve mindennapi rendjéhez tartozott, hogy délután elment. Hogy villamosra tizenkét krajcárja legyen, lopott egyetmást és eladta, aztán kért a fűszerestől, kért a borbélylegénytől. A pénzt a tobákos rongyába kötözte, ez piszoktól megfeketedett, szinte eves rongy volt, amit a szoknyája szutykos ráncai között hordott valami zsebben. A menyét nagyon bosszantották ezek a tizenkét krajcárok, de a vasmunkás fáradtan legyintett rá, mikor szóvá tette. Aztán meg nem volt útjukban legalább a nap jórészében. A fiatal asszonyt lelke mélyén az a reménység is hajlandóbbá tette, hogy valamikor villamos vagy kocsis elgázolja a vén terhet.

De ekkor jött egy idő, amikor anyóka egyre tűrhetlenebb lett. Veszekedő és kedvetlen viselkedése egyre jobban kihozta a menyét a sodrából. A vénség már két tányért tört el, egyszer maga is elesett és beverte a fejét a láda sarkába; egyre jobban káromkodott, senkisem tudta mi baja. És egy délután meglepetésszerűen otthon maradt. Járt-kelt és fűjt, környékezte Toperczernét. Az ügyet sem vetett rá, már nagyon terhesnek és kellemetlennek találta. Anyóka egyszer csak odament hozzá, egy darabig tett-vett körülötte, aztán megszólalt:

- Nem mennek ám mán a katonák.

- Nem mennek?

- Nem. Már nem megy vonat vagy mi a fene. Mindig ritkábban megy. Hetfűn nem ment. Kedden ment. Szerdán nem ment, csütörtökön nem ment, pénteken nem ment.

- Hát ha nem ment, akkor nem ment.

Anyóka dühösen felcsattant:

- No hát akkor a fekete fene menjen ki siratni! Mit bolondítják az embert?

- Én nem bolondítom, lelkem.

- De mér nem megy mán katonavonat?

- Mer aki vót katona, azt mán mind elvitték. Jajjaj, az én lelkem fiamat is. Most a többit kiképzelik Rákoson. Osztán maj mennek azok is.

- De mikor?

- Tudom is én. Két hónap mulva. Félév mulva.

- Addig nem megy?

- Nem.

Anyóka még ott állt lesujtva egy darabig, a kezével mozdulatot csinált a levegőben, egész lénye fel volt indulva. Elment öt lépésre. Megállt. Megcsóválta a fejét. Káromkodott egyet. Bement a vackára, leült, dühösen mormogott, de megint felkelt és kiment az udvarra. A feje reszketett a dühtől. Lihegett a vén rongy, kopott kendője ősz, fakó haján félrecsúszott. Olyan volt, mintha részeg volna. Felnézett az égre, nagy lélekzetet vett és rákezde:

- Hogy az égés pusztítsa el mindet, hát mit bolondítsák az embert! Hát mi vagyok én! Hát mi az istenfenéjinek nem viszik a katonákat! Mér nem viszik őket! Minek az a vonat akkor? A fene essen beléjük... ezekbe a... mind ezekbe a...

Hangosan rikácsolt, a lakók kiszaladtak. Az unokái is kifutottak és bámulva álltak meg a fal mellett. Mindenki csudálkozott. Anyókának egészen lecsúszott a kendő a fejről, szétvetett lábbal állt az udvaron, egész vén testét rezgettette a rettenetes felháborodás. Csak azt hajto-gatta folyton ordítva és reszketve:

- Mi a tüzes fenének nem viszik a katonákat? A nyavaja égesse meg őket, mér nem küdik tovább a katonavonatokat?

Szavalt és odaadta magát a dühnek egészen, valami állati elkeseredésbe öntudatlanul mintegy belefolladt. A gyerekek ijedten vigyorogtak és nézték mint a komédiát.

A KOKAS.

- Vádlott Bóta Mária, kerecsendi születésű, huszonkétéves hajadon, háztartási alkalmazott, azzal van vádolva, hogy előbbi szolgálati helyén, Veverán Jenő számvevőségi tisztviselő úrnál, a gazdája tulajdonát képező egy darab kakast ellopta. Bűnösnek érzi magát?

- Nem tudom, instállom.

- Nem tudja. Na jól van. Most mondja el, hogy történt a dolog.

- Úgy történt, naccságos úr keziccsókolom, hogy mikor még othol vótam, oszt még csak tíz éves vótam, oszt écsapám a libákho fogott...

- Ne tízéves korában kezdje, minket az nem érdekel. Ott kezdje, ahol a kakas kezdődik.

- Hászen ipp aztat akarom mondani, naccságos úr keziccsókolom, hogy mikor écsapám a libákho fogott, mán akkor mondta, hogy jaj uram teremtöm de számár ez a jány, elküggyük eztet szógálni, mer ithol semmi haszna nem kerüközik, ojan buta ez, akar a balta foka, hát ugyis lett, keziccsókolom, szógálatba mentem, oszt a Zinger urék tanyáján is szógátam, mint belső jány, de ük csak nyári üdőbe laktak a tanyán, téli üdőbe mán inkább Pesten laktak, oszt éngemet is főhoztak, hát így kerültem Pestre, de a Zinger úr minden pézit beleadta a kényszeregyességbe, oszt kis lakásba mentek, oszt éngemet elküttek, hogy aszongya a Zingerné naccsága: no Mari, elsején keressen magának új helyet, tanál maga biztosan, jó dógos jány maga, nem is lop, katonája sincsen, hát oszt tanátam is a szerzőné uj helyet, ott vett fel éngemet a Veveránné naccsága, még monta is, hogy aszongya: no ijen jó egészséges falusi jány kell nekem, nem az a kitanut pesti firmák, mer annak mind hamis név van a könyvibe, hamis annak még a lelke is...

- Nem érünk rá, fiam, ilyen hosszasan, már mondtam, hogy a kakast mesélje.

- Hászen ippetten hogy aztat mesélem, naccságos úr keziccsókolom, csakis hogy a kokast mesélem, mer az úgy vót, hogy mikor beátam Veverán naccsás urékho, januári üdőbe vótunk, oszt írtam levelet écsapámnak, hogy mondok ezen pár sorom kedves écsapámat és kedves écsanyámat a legjobb egészségbe tanájja, továbbá igen jó hejre segített szegődni a jó Isten, csak nagyon régen nem láttam kedves écsapámat és kedves écsanyámat, továbbá tudatom, hogy ha csak lehet gyöjjenek fel husvétra valamékőjök Pestre, hogy letalább a szavukat hajjam má, mer nagyon elévesz má az a nagy árvaság, hogy má mióta nem láttam ebbe a nagy városba se kedves écsapámat, se kedves écsanyámat, nekem az egészségem jó, mejet minnyájoknak hasollóképpen kívánok.

- Ejnye, fiam, hát hiába beszél magának az ember, azt a kakast mondja már!

- Hászen ipp aztat mondom, naccságos úr keziccsókolom, ippetten hogy a kokast mondom, nem is egyebet, mer az úgy vót, hogy meg is kapták écsapámék a levelet, oszt écsapám husvétkor fölgyött Pestre, csak a Várat nem tanáta, pejg a lendőrt kérdezte minden sarkon, de hogy se ágyut, se katonát, se ászlót nem látott, aztat gonduta, hogy az nem lehet a Vár, amére igazították, így oszt kora reggeltől kereste a Várat, de csak délután négy órakor tanáta meg a Fortuna-uccát, ahun én vótam hejbe Veverán urékná, mer falusi ember écsapám, oszt nem ismeri itt a járást, de oszt négy órákor csak látom ám, hogy egy falusi forma szép nagy marha ember ádogál a gangon, oszt keresi a kalincst, de nem tanájja, szent szüz anyám, mondok, écsapám e, nocsak szakitom kifele a konyhaajtót, no mondok hát fölgyütt écsapám, fölgyüttem, aszongya, hanem hallodi te jány, aszongya, mér nincs kalincs ezeken a pesti ajtókon, no mutatom neki a csöngőt, hát nagyon álmékodott écsapám, nyomja ü is, nyomja, csak nyomja, csak csudálkozik, erre a nagy csöngetésre gyön ám kifele a Veveránné naccsá-

gos asszony, hogy aszongya mi a zördög az a nagy csöngetés, hát én csak sirok örömömbé, hogy écsapám itt van, no maga a Mari apja, mongya az asszonyom, én vagyok instállom, mongya écsapám, továbbá ha tiszteletemvel meg nem sértem hát hoztam vóna valami kis husvéti micsodát a naccságos asszonnak, hát csak szedi elé écsapám a kosárbul a kis csirkét, de ippen csak hogy két napos kótés vót, mint az a gyenge fekete bársony, de mint az a gyengeséges harmat, ahogy ott pityegett, mingyán a házunk jutott az eszembe meg a fészter, meg a csirkeól, nem is birtam a könyveimvel, istálom, csak ríva fakattam, ne bőgj te jány, monta écsapám, mi van ezen bőgni való, osztán odatta a Veveránné naccságának a kis csibét, aszongya a naccsága, köszönöm a figyelmit, Bóta, jaj de hejes kismadár, aggya mán a kezembe, hát így kezdődött az egész, instállom.

- Na hálistennek. Csakhogy már kikelt. Mondja tovább, de röviden.

- Igenis. Hát azután osztán az elejin bent vót a szobába a csibe, a Veverán naccságos úr is jádzott vele, csak hát kesztek haragunni, mer követem alássan szemetelt a csibe az abroszra, mikor az ebédhe odavitték jádzani, no mán egy hét múva aszongya a naccságos ur, hogy aszongya vigyék a fenébe ezt a madarat, nem való e szobába, legyen csak a konyhán, no csak úgy ugrosott a szivem az örömtül, lesz mán nékem társam a nagy árvaságba, akihe letalább szóni tudok, ha elévesz a zábránd, hát ettül fogvást osztán kinn vót a konyhán a csibe, reggel mán ettem kenyérmorzsával, kiszórtam elejbe, no csak szette fel a kis gyenge csőrivel, de mint az a sejemlehellett, instállom, oszt nevet is attam neki, hogy aszondom, hallodi, ezentul Kati lesz a neved, de osztán ércsél rulla, ha szólitlak, hé! Meg is szokta, instállom, mikor mán csak montam hogy Kati, mán futosott a konyhán oszt leste, dobom-i mán a morzsát, de letjobban a rizksását szerette, ámbátor nem mondom a gerslit is felszedegette, vagy a grizt, vagy teszem azt ha legyet fogtam neki, ette azt is, nem lehet mondani, de mán a kukorica nagy vót neki, hát még mikor eccer mondom neki, na Kati, legyen neked is eccer sátoros ünneped, oszt kendermagot vettem neki a bótba, jaj csak teccett vóna látni, úgy állt ki neki a kis bőgye, rettentőségesen szerette, csak egy baj vót, hogy ahogy cseperedett felfelé, eccer csak kezdí ám tróbágnatni a kukorékolást a kis vékony hergehangjával, ne haggy el, szent szüz anyám, mondom, hászen ez kokas! No de ijjet, oszt én még Katinak neveztelek, te madár te, mán én mostan micsinájjak teveled, de osztán beleegyesütem abba, hogy bányya a kutya, ha mán Kati, legyék csak kokas létire is Kati, így osztán megmaratt Katinak, csak az vót a baj, hogy eccer a turósbélesbe való kaprot mind megette, no ki is kaptam.

- Arról beszéljen, hogyan tulajdonította el a kakast.

- Hászen ippen aztat mondom, naccságos úr kezicsókolom, nem is egyebet, mer a baj avval kezdődött, hogy a Veveránné naccsága nagy ellenzéken vót a kokassal, mer a konyhán a naccsága furtonfurt csak csetlett-botlott, hogy rá ne tapoggyon, eccer is majd rálépett, elvisította magát, oszt hogy el ne essen, hirtelen a forró sparherdbe kapaszkodott a kezivel, de istenigazába rátenyerelt a tüzes vasra, osztán még nagyobbat visított, osztán elkezdte rullam is leszedni a keresztvizet mérgibe, hogy éngemet egyen meg a fene a kokassal együtt, csak bajt csinál a házná, hogy ü bizony leviszi, oszt a Lánchidná béveti a Dunába, no erre ríva fakattam, hát gyün ám haza a misztériumbul a naccsás ur, aszongya mi ez a zenebona, mondom a naccsága még el akarná emészteni a Katit, még vóna lelke hozzá, aszongya a naccsás ur, hogy aszongya nem köll annyit óbégatni, még egy kicsit hagy nyőjjön, aután le köll vágni a nyakát oszt jó lesz kirántva ugorkasalátával a Kati, oszt punktum. Hát én istállom egisz iccakákon által nem tudtam alunni, mer a Katit sirattam, hogy néki meg köll halni, pejg oan szép fészket csinátam neki rongyokbul, osztán mán annyira szeretett éngemet, istállom, hogy ha feltettem a konyhaasztalra, mán a vállomra is fel tudott ugrani, oszt úgy ette ki a számbul a kenyeret, de most gyött ám a még nagyobb haddelhadd, mer a nyári melegbe, ógusztusba nyítva hattam a konyhaablakot a liktófra, oszt mikor kezdett pirkadni, a Kati

rákezte ám a rémséges kukorékolást, de mán igen nagyon kinyilt a toroka neki, ugyan cifrázta, eszem a lelkit, a végít úgy fel tutta vinni a magoshangba, akar a kántor, no vót nagy vásár emijatt, a lakók egymásután gyöttek veszekenni, hogy reggel négytül fogva az egész házba nincsen senkinek nyugodalma, úgy ordít a kokas, meg a háziurho mentek panaszzra, a háziur levelet is irt a Veverán naccsás urnak, no, mongya a naccsás ur, hogy aszongya: most mán én mondom, hogy le köll vágni a Katit, de erre aszongya a naccsága, hogy aszongya, most meg mán ü nem engedi, csak hagy nyőjjön még egy kicsit, a háziurat pejg ott üsse meg a guta ahun van, meg mind a szomszédok pukzaggyanak meg, ha nem teccik, oszt megvan, no, ennek igen megörventem, mer istállom nagyon az érzelmembe fogattam a Katit, mer gondutam, tarcsunk össze, mink két falusi, én, Bóta Mari, ü meg a kokas, meg engemet nem is haragított a hajnali kukorékolás, de meg ippen hogy nagyon is szerettem, mer kakukfüvel álmottam tülle meg gója-fészekkel, meg aluttéjjel, de eccer csak fölgyütt a lendőr, hogy mán fellázatt mind az egész nép, ha el nem tökittyük a kokast, hát ü megteszi a fejjelentést, no erre kiatta a parancsot a Veveránné naccsága, hogy hónap rántott csirke lesz a Katibul, ne is rezonérozak, puktum, hát így vót, istállom.

- De nem addig van ám, fiam, most jön a lényeges. Most mondja el, hogyan lopta el a kakast.

- Hát istállom alássan, egisz iccaka sirattam a Katit, még az ágyamba is magamho vettem, úgy beszétem hozzá, hogy mondom, no te szegény, meg köll neked halni, késsel köll elválni eztet a kedves kukori nyakadat, elválaszt tégedet a végzet útjai a te Maridtul, jaj, hogy a szívem is majd megszakad érted, de az mán nem lehet, hogy én tégedet legyilkolni haggyalak, hát osztán reggel megint elkezdí iszonytatóan a kukorékolást, jól teszed, mondom, csak kántájj, azér vagy te kokas, de egy az istenem, hogy nem fogsz te meghalni, oszt hét órakor fölötöztem, a hónom alá fogtam a kokasomat, oszt kimentem a Vérmező sarkába, oszt még eccer megcirógattam, oszt még eccer jobbrul-balrul megcsókoltam, no mondom, az én istenem álgyon meg, keressél másat magadnak, osztán eleresztettem, oszt igen vigan csapdosott a szárnyával, oszt kezdett csipegetni a fű közt, én meg lábujjhegyen elmentem, oszt a sarokrul még visszánéztem, de nem láttam, mer könyves vót a szemejim, oszt hazamentem, oszt két napig tagattam, de két nap múva megvallottam, akkor asztán a Veveránné naccsága föl is mondott.

- A bíróság a tényállást tisztázottnak látja. Álljanak fel. A magyar állam nevében Bóta Máriát bünösnek mondom ki, két napi elzárásra ítélem, a büntetés végrehajtását felfüggesztem, elmehetnek.

AZ ÉLETMENTŐ.

Az életmentő gimnazista volt, Czege Károly, a vármegyei várnagy fia. Izmos, fehér homlokú nagy szőke fiú volt, aki erős tekintélyt tartott a többiek között, mert bizalmatlan, pedáns természete távoltartotta, nagy testi ereje pedig megfélemlítette őket. A könyveit kék borítékba takarta és tisztán tartotta, sohasem késett el, és mikor beiratták a tánciskolába, ott éppen olyan szorgalmasan, zárkózottan dolgozott, mint a tornaórán.

Sinkovics pedig elenyésző, csenevész fiúcska volt, csúf kis arcában nagyon szép, fekete szemek ragyogtak, mint két meleg vágy. Az apja fuvaros volt. Ott álldogált az öreg Sinkovics a nagytemplom háta mögött a poros taligájával és szürke gebéjével: szürke csomó a rengeteg sárga fal tövében.

Mikor tizenhárom évesek voltak, egy tizperc alatt valaki hátulról vonalzóval nagyot ütött a Czege Károly fejére, aztán elugrott. Mire Czege dühösen felnézett, a tettes már nem volt sehol és Czege csak a kis Sinkovicsot látta maga mellett. Nekiesett és pofonvágtá.

- Nem én voltam, - mondta sirva és rémülten a kis Sinkovics, - becsületesemre, nem én voltam.

- Még hazudsz is?

Az erős Czege rettenetesen megverte a kis Sinkovicsot. Az apró fekete gyerek már nem is sirt, csak behunyta a szemét és tűrte megadóan a borzasztó ütések. Utána szép csendesen sirdogált sajgó daganataival, nem szólt semmit, de egész életére meggyűlölte Czegét.

Két évig aztán nem történt köztük semmi. Két év múlva, mikor tizenöt évesek voltak, egy vasárnap reggel az uszodában Czege Károly, a legjobb úszó, a bűvárúszásban gyakorolta magát. Messzire bedobott egy ezüst koronát, beugrott és a tiszta víz homokos fenekéről felhozta. A gyerekek idegenül nézték, a békésen mosakodó felnőttek mosolyogva bólogattak. De egyszerre Czege rettentően eltorzult arccal bukkant fel a vízből. Dadogva, csurgó szájjal kiáltotta el magát:

- Egy halott van a víz alatt! Mindjárt felhozom! Jöjjenek segíteni.

Az uszómester a nagy riadalomban káromkodva oldozta a csónakot. Az uszoda kőfalán behajló ecetfa ágain hangos békével csicseregtek a madarak és a nap szépen süttött. Czege kisvártatva felmerült azon a ponton, ahol lebukott volt. Nagy ügyel-bajjal nyögve emelt egy testet. Segítettek neki, beemelték a csónakba. A kis Sinkovics volt. Hamar jött az orvos, a parton izgalmas csoport közepén élesztgette. Az uszómester, hogy lásson, félretolta Czegét. A fiú visszalökte.

- Mit lökdös? Engem ne lökdössön. Én húztam ki.

Aztán délben Czegéékhez beköszöntött egy síró asszony, a kis Sinkovics édesanyja. Bevezették az ebédlőbe, mert az életmentő urficskát akarta látni. Ott leborult az ebédelő Károly előtt és a zokogástól nem tudott beszélni. Az apa-Czege rákacsintott a nagyapára, aki reszkető fejjel kanalazta a levest. Károly pedig csak ennyit mondott:

- Csak a kötelességemet teljesítettem.

Egy hét alatt a kis Sinkovics felépült. Az osztályban félénken, lesütött szemmel felelt a kérdésekre és félszemmel az ajtót leste, jön-e már Czege. Mikor pedig az erős fiú hosszú alakja feltűnt az ajtónyílásban, megszédülve, reszketve és megaláztatva odalépett hozzá, hogy megköszönje neki az életét, ahogy otthon megtanították. Czege meglepően nyájas volt hozzá. Bizonyos apai hangon megkérdezte:

- Csakhogy jól vagy, nem fáj a tüdőd?

- Nem fáj, - felelte halkán a kicsi.

- Hát ha éhes leszel a második tízpercben, csak szólj, kapsz tőlem vajaskenyeret.

Aztán helyrementek. Sinkovics ugyan nem szólt a második tízpercben, de Czege önként odament hozzá, vajaskenyeret erőszakolt rá és kedvtelt, nyájas nézéssel nézte, mint a gazda a moslékoló malacot.

Ettől kezdve Czege nyilvánvalóan kedvelte a kis Sinkovicsot. A kis Sinkovics pedig valósággal félt ettől a kedveléstől. Az volt a viszony a kettőjük között, mintha Czege egy olyan apai szeretetet akart volna Sinkovicsra erőszakolni, amelytől ez megmagyarázhatatlanul irtózott.

Az érettségi banketten Sinkovics pár percre odaült Czege mellé, néhány zavarodott szóval kötelességszerűen szóba hozta az életmentést, egy darabig idegesen fészkelődve ott ült, aztán gyors ürügyet keresett és elment az asztal másik végére.

Aztán évekig nem találkoztak. Czege minisztériumi ember lett, Sinkovics pedig nem győzvéen az egyetemet, egy kölcsönkönyvtár vezetője lett fixfizetéssel. Meg is házasodott, elvette a könyvkereskedő egy vidéki rokonát.

Egyszer Sinkovicsék orfeumban voltak és a kis fekete ember egy hatalmas szőke úrral találkozott szembe a szünet alatt. Nagy kavargás vett erőt a lelkén, diákkori emlékeinek kedvességét egyszerre érezte valami különös névtelen tiltakozással együtt. Hangosan üdvözölték egymást. Sinkovics bemutatta Czegét a feleségének.

- Ez az a Czege, akiről annyit beszéltem neked, aki megmentette az életemet.

Az asszony futólag elcsodálkozott, mert neki ugyan soha nem emlegette a férje még azt sem, hogy valaha halálveszedelemben volt. De azért búcsúzásakor felszólította az idegent, hogy látogassa meg őket. Mikor elváltak és bementek a nézőtérre, az asszony így szólt:

- Nagyon utálatos ember!

Sinkovics buzgón tiltakozott, de bensejében kellemes melegséget érzett a felesége iránt.

Nemsokára kitört a háború, Sinkovicsot az első őszön már besorozták, be is vették. Nem is gondolhatott rá, hogy valamilyen módon itthon maradjon. Bevonult, kiképezték, tavasszal a frontra ment és a fronton való tartózkodása hatodik napján elesett. A golyó a két szeme között az orra tövéén ment be. Arcra esett és meghalt.

Czege, aki valami minisztériumi beosztásban még Pesten volt, az özvegytől tudta meg ezt. Sinkovicsné mély gyászban ment az utcán, egy leánykát vezetett kézenfogva, amikor találkoztak. Nyomban könny szökött az asszony szemébe. Megismerték egymást és megállottak:

- Az uram elesett.

Czege visszahőkölt. Nem tudta megérteni. És az özvegy ismételte a hírt. Még akkor is csak értetlenül bámult a tiszt. A fejét rázta, lassan ingatta és a megdöbbenéstől nem szólhatott. Végre, mintegy személyében galádul megsértve, a méltányos felháborodás hangján kiáltott:

- A kis Sinkovics, akinek életét megmentettem!

Az özvegy csak sírt, forró könnyei szaporán omlottak. Némán kezet nyújtott. Elváltak egy szó nélkül. Czege ment tovább az utcán, fejét ingatta haragosan, orrán a bosszúság hehezetei pöfékeltek ki. Ment és még az újjával is mérgesen csettintett. A fogait csodálkozó haraggal szorította össze, mint a zsellér, aki észreveszi, hogy hatalmas földesura valami jogos sajátját lopta el tőle. Mélyen sértve érezte magát.

HÁROM HATOS.

Az urak zajosan és igen nekibuzdulva vitatkoztak, tízen egyszerre beszéltek, az asztal felett sűrűn úszott a füst. Arról volt szó, hogy a magyar fajtának van-e reális közgazdasági jövője, különösen a gentrynek van-e? Minden fej előre hajlott a nagy érdeklődéstől és a vitában való részvételtől. Csak egy fej maradt hátul az asztal körül ülők karéjából. Ez a fej hallgatagon támaszkodott hanyatt a magas szék hátára és felbámult a mennyezetre. Valaki figyelmes lett rá és hirtelen túlkiabálva a többieket, elkezdte harsogni:

- Elég volt! Halljuk az öreget! Halljuk Nyiry bácsit!

A többiek elcsendesedtek. Minden pillantás egy irányba fordult. Egy heves fiatalember, akinek piros volt a fülcimpája, odakiáltott:

- Mondd meg a te véleményedet, kedves bátyám!

Az öregúr az általános figyelem közepette hallgatott egy darabig. Aztán a pipája csutorájával megérintett a homlokán egy viszkető pontot és megszólalt:

- Hagyjatok békét. Nem tartok előadást.

- Nem is azt, - szólt a heves ifjú, - hanem csak rövid és tömör összefoglalást.

Az öregúr megingatta a fejét.

- Az soká tart. Nem érek rá. Hanem ráérek elmondani egy történetet Laci fiamról, aki Galiciában elesett. Amig ti veszekedtetek, rajta járt az eszem.

Senki sem szólt semmit, csak a széket húzták közelebb az asztalhoz. Az öreg felvette a poharát, felhajtotta a parádi vizes homokit és elkezdte a mesét:

- Akkor Egerben voltam törvényszéki bíró. Tizenhat esztendővel ennekelőtte. Laci tizenkét éves volt, a második gimnáziumot végezte a cisztereknél. A nagy vakáció első felét Szabolcsban töltötte az anyjával, az öcsém birtokán, augusztusra hazajött és otthon a vakációs diákok aranyéletét élte: eljárt futballozni a marhavásártérre, meg úszni a melegvízre. Meg aztán bélyegeket gyűjtött. Ugyanis megígértem neki, hogy ha jó lesz a bizonyítványa, veszek neki bélyegalbumot. A gyerek nem is bukott meg, még három jelest is hozott haza hittanból, énekből és tornából, így aztán megvettem neki a bélyegalbumot.

- A lurkó nagy vehemenciával vetette rá magát a bélyeggyűjtésre. Ebédnél, ha megkérdeztem tőle, mi újság, mindig volt valami izgalmas jelteni valója a bélyegekről. A szaporulatról minden áldott nap beszámolt. Az elején persze még könnyen ment a dolog, de mikor már megvoltak az úton-útfélen található bélyegei, egyre nehezebben jutott új bélyegekhez. Egyszer nem jött az ebédhez. Félórai keresés után a padláson akadunk rá. Csak a feje látszott ki abból a nagy iratosládából, amiben a régi, családi levelek állottak kötegekben. Odahúzta a ládát a padlásablak alá és a nagy buzgalomba feledkezve, fülíg porosan szedegette le a borítékról azokat a régi magyar bélyegeket, amelyek még a fiatal Ferenc Józsefet ábrázolták. Máskor meg a feleségem újságolta, hogy a gyerek valamit tárgyalt a szomszéd Mencsikék öreg cselédjével, de nem akar színt vallani. Elévettem a fiút és megvallotta, hogy egyezsége lépett az öreg cseléddel. Minden olyan levélnek a borítékjáért, ami a Mencsikné Amerikába vándorolt fiától érkezik, ígért neki olvasnivalót. Az olvasnivalót pedig a padlásról szándékozott megszerezni, mert az anyósomnak az volt a szokása, hogy az újságregényeket pontosan kivágta és összevarrta. Ezek aztán nagy garmadára gyűltek már a padláson.

Az idő hamar elérkezett, mikor az én fiam már semmiféle ötlettel nem tudta újabb bélyegek szimatját felverni. Egyszerre gondolkozóbb lett, egyre csendesebb, elhanyagolta a futballt is,

ahelyett egy Lóber nevű osztálytársához ment minden délután. Hamar kiderítettem, hogy a Lóber-fiúnak igen nagy gyűjteménye van, sőt duplikátumai is vannak, amelyek eladók. Egy szép napon odaállott elébem az én fiam és elkezdte rendkívüli hévvel magyarázni:

- Tudod, apa, annak a Lóbernek nagyon sokból van kettő. Összesen tizennégy fölösleges darabja van. De valami gyönyörű, ritka bélyegek. Van benne madaras Guatemala, meg van hosszúkás kanadai «registered», meg van Kolumbusz hatos, meg sok más. Gyönyörűek. És nekem egy sincs.

Erre nem feleltem. A fiú tett-vett a szobában, aztán megint odajött hozzám.

- És tudod, apa, az a Lóber eladja a tizennégy bélyeget. Jelzem, nem jól csinálja, mert eladja kéthatosért, pedig megér legalább... egy forintot... vagy egy koronát. Egy koronát egészen biztosan megér.

- Elég rosszul teszi, - feleltem helyeslően.

A gyerek egy darabig izgatottan és némán kibámult az ablakon. Végre megszólalt. Kibökte:

- Apa, kérlek szépen, adjál nekem két hatost.

És félrehajtott szemmel rámnézett. Roppantul szerettem volna neki odaadni a két hatost, olyan hűséges félelemmel nézett rám és olyan kedvesen kérte. De kezdettől fogva erős takarékos-ságra szoktattam volt. Két hatos nagy pénz volt akkor. Rátettem a kezem a gyerek fejére és azt mondtam:

- Fiacskám, én szeretem, ha bélyegeket gyűjtesz, mert földrajzot tanulsz vele. Hanem két hatos, az sok pénz. Kapsz ugyanis minden héten egy hatos zsebpénzt, két hét múlva megveheted a magadéból.

A gyerek küzdött a sirással, de vitézül nyelt két nagyot egymás után. Visszafojtotta a könnyeit.

- Igen, apa, - mondta engedelmesen. Egy kicsit még topogott körülöttem, a karosszékem rojtjait babrálta, de aztán eltűnt.

Ez ebéd után történt. Én aznap este nem vacsoráltam otthon, nem láttam a gyereket. Hanem másnap délből a bíróságtól hazajövet, benéztem a Zander-cukrászdába, már nem emlékszem, kivel akartam beszélni azok közül, akik délből be szoktak szólni oda egy pohár konyakra. Ahogy benyitok, egyenesen rányitok a fiamra. Ott állt a pult előtt, tányért tart a kezében és mohón szopogatja a habrollónak a végét. Ahogy engem meglátott, elsápadt: a habrolló elkezdett reszketni a kezében. A hangja is reszketett, amikor köszönt:

- Mit csinálsz itt? - kérdeztem. A gyereknek nem lehetett pénze, mert tudtam, hogy a zsebpénzén lombfűrészelt vett.

- Eszek, - mondta alig hallhatóan.

- Hát csak edd meg, - mondtam rövid gondolkodás után, - fizesd ki és gyere velem. Megvárlak.

Szegény, gyorsan legyűrte a habrollót. Nagyon rosszul esett neki az a habrolló. Mikor egy nehéz, nagy nyeléssel elkészült vele, a nadrágzsebéből, kenyérmorzsák, üveggolyók és kilótt patronok közül kihalászott egy hatost, fizetett, visszacapott öt krajcárt és jött velem. Az utcán ezt mondtam neki:

- Hol vetted a pénzt?

- Találtam, - felelte olyan pirosan, mint a pipacs.

- Ha hazudol, külön elnadrágollak. Meg fogod mondani tisztességesen és férfiasan, hol vetted a pénzt. Találtad?

- Nem.

- Hát hol vetted?

A gyerek hallgatott. Fogtam a kezét, jött mellettem. Kicsit lehajoltam hozzá, úgy faggattam. Lenézett a földre.

- Miért nem felelsz?

A gyerek felnézett rám. Nyíltan és őszintén szólt:

- Azért nem felelek, mert félek, hogy pofonvágsz.

- Ja, édes fiam, előre nem ígérhetem, hogy nem büntetlek meg. Előbb tudnom kell, honnan vetted a pénzt.

Kis szünet következett. Végre meggondolta magát.

- Hát akkor elmondom. Én az egésze akkor jöttem rá, amikor utaztam Pali bácsiékhoz, Szabolcsba. Mert amikor Füzesabonyban átszálltunk a mamával a másik vasútra, akkor jöttek olyan vasutasok, akiknek mindenki kiabált, hogy hordár, hordár, és azok vitték a pakkokat. Akkor kérdeztem a mamát, hogy az egri állomáson van-e hordár, akkor a mama azt mondta, hogy nincs, de aki gyalog megy be a vasútról, attól mindig elveszik a parasztyerekek a koffert és beviszik pénzért. És, amikor visszajöttünk Pali bácsiéktól, akkor csakugyan láttam, hogy az egri állomáson ott állnak sorba a parasztyerekek és elkezdnek kiabálni, hogy nagyságos úr, nem tetszik-e bevitetni. És az emberek odaadták a koffert annak a parasztyereknek, aki jött a sorban és a gyerek fogta a koffert és ment az ember után. De mi kocsin mentünk, mert te kijöttél kocsival melénk. És tegnap ebéd után te nem adtál két hatost és akkor elmentem ahhoz a Lóberhez és Lóber azt mondta, hogy tíz napig nem várhat, míg annyi zsebpénzem lesz, mert akar venni egy telegummilabdát, hát inkább eladja a bélyegeket másnak, erre én nagyon megijedtem és gyalog kimentem az állomásra, mert tudtam, hogy hat óra után jön a vonat és odaálltam a parasztyerekek közé a sorba és az egyik, aki később jött, elém akart állni, erre én neki hagytam, erre ő lökdösődött, erre én ötet visszalökdöstem és a falba beleütődött a feje, de csak egy nagyon kicsit vérzett, és később jött a vonat, akkor én is elkezdtem kiabálni, hogy nagyságos úr nem tetszik-e bevitetni, akkor én kerültem sorra és egy ember a kezembe adta a koffert és én mentem utána, de a koffer nagyon nehéz volt, nekem mindig meg kellett állni és átcserelni a másik kezembe és minél tovább mentünk, annál többet meg kellett állni, és a nagytemplomnál az az ember visszanézett rám, hogy hol vagyok már, erre meglátta, hogy nem parasztruhám van, hanem úriruhám, tehát megkérdezte, hogy kinek a fia vagyok, erre én megmondtam, hogy a te fiad vagyok, erre ő azt kérdezte, hogy te mért engeded nekem a koffervivést, és én erre azt mondtam, hogy te ezt nem tudod, mert én ezt sajátból csinálom, mert két hatost akarok, ő kérdezte, minek, én mondtam, bélyegekre, erre nagyot nevetett és akart adni két hatost, hogy elég volt most már viszi ő, de én nem engedtem, egészen a Kaszinó-szállóig vittem, és akkor ő három hatost adott, akkor rögtön mentem ahhoz a Lóberhez, megvettem a bélyegeket, de már tegnap este nem értem rá beragasztani, hát ma délelőtt beragasztottam, és még volt egy hatosom és azt gondoltam, hogy mind a két kezemen lett egy hólyag a vivéstől, ha nem hiszed, nézd meg, itt van, és én gondoltam, hogy amért úgy fáj a kezem, megérdemlem, hogy egyek egy habosat, és ekkor te bejöttél.

A gyerek két keze tele volt hólyaggal. Megnéztem. Már nem reszketett a keze, nyugodtan várta, hogy mi lesz a sora. Körülbelül tudta már, hogy nem fog kikapni. Láta rólam, és én hallgattam egy jó darabig. Belül olyan gögös voltam, amilyen kevés apa lehetett a fiára. Aztán ezt kérdeztem tőle:

- Ha egy hatosod maradt, miért egy habosat rendeltél, miért nem kettőt?

- Mert azt én úgy gondoltam ki, hogy a bélyeget is megveszem, habosat is egyek a kézfájásért, de mégis még pénzem is maradjon.

Megálltam és az utcán szembenéztem a fiammal. Ő is felnézett rám nyíltan és egyenesen a hajadonfőtt, kemény, kopasz kis koponyájával. Rátettem a kezemet fejére. Ezt mindig nagyon szerettem vele csinálni: érezni a kemény apró fejét neki. Szóval néztem ott az utcán. És azt mondtam neki:

- Nemcsak szeretlek fiam, hanem tisztellek is.

- Eddig tart a történetem a számotokra. Ha élne most, huszonnyolc éves volna szegény. Na menjünk haza.

MAGYAROK A HÓBAN.

Elöl ment egy báránybundás ember, utána egy vitéz, a mögött meg még két báránybundás. Aki elül ment felfelé a meredek mélyerdei úton, annak térdig süppedt a csizmája a hóba. A többi már az ő nyoma gödrébe lépett. Csak az utolsó nem. Az csak az egyik lábával lépett a közös nyomba, a másikra sántított, avval kurtábbra biccentette a lépést. A katona karabélyt hordott a vállán, a bundásoknál vasvilla volt, szekerce, meg egyenesre ütött kasza, kinél hogy. Nagyon lelkesek és elszántak voltak mind a négyen.

Azt mondja a sánta sereghajtó, aki a kaszát vitte:

- Mongya má, vitejz ur, oszt hogy esmerjük meg, hogy eők azok.
- Könnyű aztat megismerni. Három vasas német, kettőnek pej a lova, egynek almásderes. Akinek deres a lova, avviszi a levelet.
- No annak nem jaól keőt fel a nap.

A katona úgy szegte neki a fejét a havas szélnek, mint egy paripa. Gondolkodott. Egyszer aztán megszólalt:

- Csak osztán a parancs ellen ne tegyenek kentek. A buvóhelyen megülünk, én rácélozok a levélvivőre, kentek meg rettentő lármát csapnak, oszt rájuk rohannak. Én oszt a levelet viszem lóhalálba a hannagyomnak.

- Biztos - szólt hátra a szekeresz, - hogy az országúton gyűnnek?

- Biztos hát - mondta a katona - viszik a parancsot Kövesdre a labancoknak. Ippen ez a parancs van a levélben. Csak osztán kend jól mongya-i az utat?

A szekercés nem is felelt nagy méltóságában, csak buzgón törtetett előre. Jó darabig hallgattak. Akkor a katona hátraszólt a sántának:

- Hogy is hijják kendet?

- Bonivárt, az az ejn nevem. Bonivárt Pejter.

- Bonivárt? Hinnye be furcsa. Hászen akkor kend nem is magyar.

- Nem-e? Hát mi az istencsudája vaónék? Meőte nem magyar a palaóc? Vagyok ejn olyan magyar, akar a vitejz ur.

- Hát én meg aszondom, hogy kennek francija vót valami üke. Mer én az én gazdámval, vitéz báró Palocsay urammal, franciják ellen is vótam messzi országban. Ott vannak aféle nevű emberek. A Rajna mellett is vótunk. Aj de szép nagy víz. Hát emlékszek, hogy ott hallottam afélét, mint a kend neve. Nem magyar vér ke, ha' francija.

A sánta palóc megállott. A többi csak csörtetett előre. Rájuk kiáltott, hogy álljanak meg. Azok visszanéztek. A sánta meredt dühvel csak állt egy helyen.

- Mit aobejgat ke? - kérdezte a vasvillás.

- Mejj honnem vagyok magyar. Hát mi a nyavaja vagyok? Amejr katona, azejr ne gyalázzon, no hát.

- Nem gyalázom én kendet, csak mondom, hogy francija a neve. Appedig úgy is van.

A palóc egy darabig csak állt a hóban, mozdulatlanul nézte a többit. Akkor sarkon fordult és ment visszafelé a havas meredeken. Azok szótlanul nézték. Néhány lépés után visszaszólt a sánta:

- Ha nem vagyok jó magyarnak, hát mennyenek, akik jók.

Aztán tovább ment. Ezek még soká néztek utána. Aztán a vezető elindult. De komoran mondta:

- Kár vaót elengenni. Gyisznaó jó verekedeős ember, ha sánta is. Akar a hörcsög.

- Én nem gyaláztam, - szólt a katona szaporázva a lépéseket maga is, - én csak azt mondtam, ami igaz. Kennek Igyártó a neve, ha jól emlékszek. Hát akkor kend magyar vér. Az ü neve Bonivárt. Hát akkor ü meg francija vér.

- Nagypám mesejlte, eő meg a nagypjától hallotta, - szólt a vasvillás, aki most utolsó lett a sorban, - hogy Bejla király naccsomaó más nemzeccsejget hitt ide. Feődet adott nekik, miháncs a tatárok kimentek. Oan vejrbeő lehet Pejter is.

- No ugyi, - mondta a katona, - hát akkor nem magyar vér.

- Azejr csak magyar, - vélte a szekercés, - a neve más, de becsületyi magyar.

Sokáig hallgattak. De ez már nem jó csend volt. A vasvillás, ahogy baktattak a hegyháton és már nem volt olyan meredek az út, megtörte az egyenetlenséget rejtő hallgatást:

- Három nejmetre elegeendő leszeőnk. Az a level az emmejnk lesz mejgis. Aztat mán csak eeheppentjük, ha aggyig ejlünk is.

- Lám kenden meglátni, - hízelt hamar és bűnbánóan a katona, - hogy kend igaz magyar. Aj de fog örvendezni a hannagyom. Aj de nagy öröme lesz, mikor odaadom a levelet.

- Vagyis ha odaaggyjuk, - szólt keményen a szekercés.

- Keetek velem akarnak gyünni a háborúba?

- Nono csakis. Ha megsegejjük a vitezj urat, hát csak annyi jussunk nekeőnk is van. Igaz-e, koma?

- Hászzen nono, - vélte a vasvillás is, - hallássza a hannagy, hogy mink is vagmaónk a világon.

- Én nem bánom, - vont vállát a katona, - gyöhetnek. De engem aztán a hannagyom előtt ne kissebiccsenek, aztat mán most megmondom.

- Kisebijje a görcs, - mondta a szekercés. Tiszteletlen volt, látszott, hogy füstölög magában a katonára, a sánta miatt.

- Oszt mifejli az a hannagy? - szólt közbe békítően a vasvillás.

- Fene vitez ember, - szólt a katona, - nem fél az a tüzes ördögtül magátul se. A multkor két vasast egymaga levágott. Oszt csak nevette. No fene egy bátor ember. Ugy hijják Villányi Gedeon. Siroki születésű.

- Az-e? - szólt a vasvillás megütődve, - Hász ejn akkor esmertem a zapját. A testvejrem kocsis vaót az ángyikájáná. No esztet megjelentem nejki.

Nagyon örült ennek a vasvillás. Magában igen gondolkozott rajta, egy párszor mondogatta is félhangosan, hogy hm hm, szerette volna, ha kérdezik erről a dologról. De azok csak mentek szórtalan. A hegy sziklás gerincén jártak, szabad téren, mély hóban. Mentek így egy jó félórát. Akkor megszólalt a szekercés:

- Mongyuk csak, vitezj úr. Aszonta vitezj úr, hogy az a Palocsay báráó a gazdája a seregnéjl. Hát akkor mejr mejgis a hannagnak aggyuk oda a levelet? Mejr nem aggyuk igenyesen az báráónak?

- Jaj nem ismeri kend a katonai regulát. Mik maj odaggyuk a hannagyomnak, ammeg odaggya a kapitánnak, ammeg odaggya Palocsay báró ezredes uramnak.

- Hát akkor nem is jaó az a regula. A' sütyi meg a madarat, aki fogta. A levelt igenyesen odaggyuk a báraónak. Mejj ejn usse szaótam ekkora urval.

- Asztat mán nem tesszük. Mer a regula ellen nem vétünk.

- A vitejz ur nem vejt, allehet. De ejn nem hederintek a regulára. Ejn nem vagyok katona.

- No csak má, - szólt közbe a vasvillás, - nyughassejnk, koma. Nem lehet tennyi az illendősejg ellen.

- Kend meg ne pofázzek, - horkant fel a szekercés, - a levelt a báraónak aggyuk, osz punktum.

Megállottak mind a hárman. A szél is megállt már, irgalmatlan, tiszta hideg volt körülöttük. A vasvillás szeretett volna békével igazságot tenni, de megsértették, most már nem lehetett. Kiállt keményen a szekercés elé. Sötéten szólt neki:

- Nekem mondta kee, honne pofázzak?

- Kennek hát.

- Oszk kicsoda kee, hogy ijjet mond nejkem? Nejjze meg az ember. Vigyázza a szavát.

A másiknak elborult az arca, két kézre kapta a szekercét. De még fel sem kapta a levegőbe, a katona oldalról hirtelen fellökte. A szekercés hanyattesett a hóban. A katona rá. A mellére térdelt és lefogta a kezét.

- Hajja-i, megfujtom itten, ha nem lesz békivel.

- Anyád, - nyögte rettentő dühvel a szekercés. Rázkódott, hogy felkászolódjék a hóból, de a katona keményen szorította.

- Ha megigéri kend, - mondta vidáman a katona, - hogy békivel lesz, elerisztem.

De a szekercés úgy vicsorgott, mint a kutya. És szerét ejtette, hogy mélyen beleharapjon a katona kezébe. A katona ordítva káromkodott és a szabad kezét ökölbe szorítva lesujtott a harapó ember orrára. Egymásután lecsapott rá ötször, amíg az el nem alélt. Akkor felkelt a melléről. A vasvillás csak állt és nézte.

- Velem kezdel? - mondta lihegve a katona. - Jóval kezdel. Velem kezdel? Paraszt.

A vasvillás letérdelt a földön vérző mellé. Elkezdte hóval dörzsölni az arcát, mígnem az dühödten magához tért. Amikor felült, a katona felkapta a szekercét. A vérző ember az orrát tapogatta, köpködött, káromkodott, aztán szédelegve felkelt. A vasvillás támogatta.

- Van jártányi ereje, koma?

Az sötéten bólintott.

- Akkor amondaó vaónék, hogy mennejk ke haza.

A sebesült ember szipogva intett a katona kezében nyugvó szekercére.

- Nem vagyok bolond, - szólt a katona, - majd megkapja a komájátu. Annak odaadom, ha dógunk végeztük.

A szekercétlen ember állt egy darabig, nem szólt, csak a szeme forgott vadul. Akkor a félvállával dobott egyet a bundáján, dacosan megfordult és elindult vissza. Nézték addig, amíg el nem tűnt a hegyhát kanyarodásánál. Akkor elindultak ők is. Elöl a vasvillás, utána a katona.

- Fogja má ezt a szekercét, - szólt a katona, - mit cipeljem, nem az enyim.

A másik némán átvette a szekercét.

- Még jó, - folytatta a katona, - hogy fellöktem. Agyonütte vóna kendet.

A palóc nem szólt. De a katonának viszketett a csend.

- Hajja-i kend, nagyon fázik a lábom. Lépkegyünk szaporábban. Én nem mehetek előre, mer kend tuggya jaz utat.

A palóc csak ment, se frissebben, se lassabban. És nem szólt egy szót sem.

- Hajja-i kend, tán megkukut? Mért nem szól? Tán haragszik kend?

- Haragszok hát.

- Hinnye be furcsa ember kend. Megmentem az életit, oszt haragszik? Hát mi az ördögért haragszik?

- Mer aszonta vitejz úr a komámnak, hogy paraszt.

- Ha mondtam, nem kennek mondtam. Meg aztán mérgembe mondtam. Ű meg mondta vóna nekem, hogy katona.

- De vitejz úr nem haragutt vaóna.

- Hát akkor kend mért haragszik?

- Mert vitejz úr gyalázatbaó monda. Má pejg asztat nem türöm, ha százszor katona is a vitejz úr.

- Jól van no, - szólt nyersen a katona, - ne prézsmítájjon kend.

A palóc megállt.

- Mejj szaónyi se? Mejj avvaóna a szejp! Csak gyalázza a parasztot, oszt a parasztnak még szaónyi se lehessen?

- Nézze kend, - szólt a katona erőszakkal lenyelvén az indulatját, - én itt nem tudom az utat. Csak kend tuggya. Ha kend el nem vezet az országútig, nincs vasas német, nincs levél. Mán pedig az a levél kincset ér kuruc részen, ha elfogjuk. Hát most ne abajgasson kend, hanem vezessen. Inkább még meg is követem.

- De most má nem oan aócsaó, - monda vérszemet kapva a palóc, - most má egyebet is akarok.

- Mit akar kend? Péntz kér kend, ha segít a hazájának?

- Pejz? Kell a kutyának. Mi vagyok ejn? Egyebreó van itt a szaó. A levelt ha megszerezzük, ejn akarom odaanyi a Villányi úrnak.

- Mér?

- Mer esmerem, oszt jaó szívvel vagyok hozzá.

- Hát én meg abba nem egyesülök bele. Megmondtam az elejin, hogy engem a hannagyom előtt ne kisebbítsenek. Én szenvedtem eddig a levélért, én ódtam ki az egész bogot, én tudtam ki mindent a magam szakállára.

- Akkor menyejk, oszt vegye el a levelt egyedeól.

Álltak mozdulatlanul egymással szemközt és villogó haraggal szemlélték egymást. A katona a fogát csikorgatta tehetetlen dühében. Végre csillant egyet a szeme. Arcán valami furfangos torzulás jelent meg.

- Hát jó, micsinájjak. Legyen úgy, ahogy kend akarja. Most osztán vezessen, egy-kettő.

Mentek egy jó óra hosszat némán. A hideg roppantul bántotta őket. Nagyon elfáradtak már, de egyre jobban siettek, mert a lábuk már zsibbadt. És a vadállatoktól is féltek, bár egyikük sem mondta. Egymás arcát nem látták. A palóc arcán elszánt ravaszság és izgalom villogott, a katonáén szintén. Egy órai gyaloglás után a palóc jól megmarkolta a bunda alatt a szekercét, aztán megállt és lemutatott arra a széles fehér vonalra, ami a tölgyes lábánál húzódott.

- Ott az országut.

Ebben a pillanatban a katona rá akart ugrani. De a palóc gyorsabb volt, kibökte a bundájából a szekercét. Annak ment neki a katona gyomrával. A palóc egy dobással hátravetette bundáját, elejtette a szekercét és két kézre kapta a vasvillát. Ugyanakkor a katona lekapta a karabélyát és vaktában lőtt. A vasvilla beledöfött a katona mellébe, a golyó belement a palóc lábába. Egyszerre estek el mind a ketten. A palóc hamarabb felült és nézegette a sebeit. A hold élesen világított.

- Csunyán vejrzik. De mejjártad tejs is, gyilkos ebatta. Tuttam ejn, mibe sántikálsz! Asziszed az országútho vezettelek? Aho ám. De a másikho. Az igazi, akit te montá, jaó aóóra járásra van mejg innen. Ez a dejdesi ut, nem a kövesdi. Az igaziho már magam menek. Aci a puskát. Mejgis az emmejm lesz a level.

És felkelt. Irtózatosan fáj a lába. Nyilván csontot ért a lövés. Három lépést tett, aztán összeesett. Rá a katonára. A katona fájdalmasan nyögött, szólni már nem tudott. A palóc fel akart kelni, iszonyut nyögött ő is az erőlködéstől, de már nem bírt feltápáskodni. Rettentő álmodást is érzett. Lassan, tehetetlenül átadta magát az álomnak.

A katona még ébren volt. Oldalt fordult fejével, a ritkás fatörzsek közt lelátott az országútra. És az országúton, mint a kísértetek, jött két vasas német ügetve. A patkó neszét felfogta a hó. Egyiknek pej lova volt, a másiké deres. A katona feküdt a palóc teste alatt, és homályosodó öntudatával elbámult: a vasasok irányt változtattak, nem azon az úton mennek, ahol ő gondolta, hanem ezen az úton. Éppen ezen. És csak ketten vannak! A harmadik elmaradt! Egy lövéssel le lehetne szedni a levélvivőt a lóról, a másik vagy elmenekülne, vagy felvinné a harcot, de a fák közül azt is le lehetne löni.

Ezt már csak félig gondolta. Félig már álmodta. A vasasok elnyargaltak. Behunyta a szemét és elaludt ő is.

1885.

A földesúr csendesen, gyalogszerrel bandukolt az ösvényen; nem is ösvény volt ez, hanem szekérút. Csakhogy a keréknyomot felverte a dudva, a két árok mélyén is zöldelt a papsajt. Régóta nem járt erre szekér.

Az éren nagy, lapos kövek háta kínálkozott, hogy a mendegélő elhagyja a hajdani szekérnyomot és átlépve a vizecskén, betérjen az erdőbe. A kis ér két oldalán nefelejts kékellett, a puha zöld levelek alját mosta a sekély víz, a kora szeptemberi nap illó, táncoló aranyfoltjai vakítóan lebegtek a vízen. Üde, hűvös lehellete volt a kis érnek. A földesúr megfordult, letérdelt a víz mellé, a féltenyérével beletámaszkodott a dudvába, a másikkal vizet merített. Jóízűen szűröcsölte a tiszta kristálynedvességet a tenyeréből, aztán a vizes tenyerével megtapogatta verejtékes homlokát. Majd felkelt s vizes tenyerét a fehér tótvászorból való kabátjához tapintotta, hogy megszáritsa. A keze fejével kétfelé törölte igen hosszú, lógó bajuszát.

Mendegélt befelé az erdőbe. Figyelmesen nézegetett széjjel. A birtoka minden zugát ismerte. Jó gazda volt. A vérében hordta ezt: az apja messze földön híres gazdának számított, tudományosan csinálta, az egész környéket felkavarta azzal a sikerült vakmerőséggel, hogy juhot kezdett tenyészteni.

A földesúr az apjára gondolt, akit nem imádott ugyan annyira, mint az anyját, de forrón és meghatóan tisztelte. Irigyelte is tőle ezt a boldog egyensúlyt, hogy házán kívül mindig nyughatatlanul tett-vett, izgató újításokba fogott és egy percig sem nyugodott, de otthon teljes elégedettséget és nyugalmat talált. Régen nem élt már, Isten nyugosztalja. Jobb is neki, hogy nem él már. Borzasztó dolgokat kellett volna megélnie a gyerekeivel. Pali, a kedves, zseniális Pali, aki már huszonegy esztendő korára alispán lett, beállt a honvédek közé; egy elszánt nyargalás alkalmával, mikor jelentést vitt volna Kossuthnak Debrecenbe, tüdőgyulladást kapott és meghalt. Mari, aki Balogh Károlynak lett a felesége, Világos után Horvátországnak menekült az urával. A lugosi erdőben rablók támadták meg őket és Balogh ezredest is megölték, Marit is. Meg a Mari első házasságából való fiát. És ennyi rémségben a legnagyobb fájdalom az ország. Ezt az apja, aki annyira büszke és heves magyar volt, nem bírta volna lélekkel. Mennyire szeretett vitéz őseiről beszélni: a híres nevezetes Lászlóról, aki 1469-ben elfogta Podjebrád fiát, Viktorint, vagy pláne Pálról, aki 1298-ban már ott vitézkedett az utolsó Árpád-király pártján a gellheimi ütközetben. Most túrnie kellene, hogy az ősi kastélyban osztrák csendőrök hangosan és gorombán beszélnek.

Vajjon mit csinált volna az apja, ha ezt meg kellett volna érnie? Aligha élne már. Régen puskát fogott volna valamelyik beszállásolt osztrák tisztre. Az első tiszteletlen szóra lelőtte volna. Le az. Olyan ember volt az öreg: Horatius-olvasó, juhtenyésző, nemes, nemzeti, tekintetes úr.

Ezt a vélt jelenetet az erdei bandukoló olyan elevenen színezte és élte magában, hogy meg sem riasztotta az a puska lövés, amely az erdőből csattant fel. Lőtt valaki az erdőben. A földesúr megállt. Az ijedt madarak riadtan csapkodtak a sárga, lila, vörös lombok között, amelyeket már hervasztott a kora ősz. Aztán mély csend következett, az erdő ezerféle neszből való csendje.

Kisvártatva csörtetés hallatszott a haraszton. Egy ember lépett ki a cserjésből, ahol eddig láthatatlan volt. Hangos káromkodással, félig tótul, félig magyarul piszkolta azt a tót halinás parasztembert, aki mögötte bujt ki az ágak körül. De a káromkodó mondatot a közepén abbahagyta, mert megpillantotta a földesurat. Tisztességtudóan megemelte a kalapját.

- Aggyisten, Kukó, - felelte a földesúr nyájasan, - nyulat lőtt?

- Nem nyulat, tekintetes uram, mókust lőttem volna, mert sok kárt csináltak az idén is. Egy nagyot csőre is kaptam, de ez a szamár megriasztotta. Kapásbul aztán elvételtem. Tekintetes uram kint van az erdőn?

- Hogy magát nem leltem, gondoltam, kerülök egyet. Jól is esik, mert nagy a meleg.

- Vén asszonyok nyara, tekintetes uram.

- No a forróság olyan, mintha Péter-Pálkor volnánk.

A tót ember néhány lépésnyire állott levett kalappal. Az erdész egy fejmozdulattal intett neki. A tót nagymohón tűnt el a sűrűben. Örült, hogy ilyen olcsón szabadul. A földesúr, meg az erdész megindultak visszafelé.

- Hát mi van azokkal az ekékkel, - kérdezte a földesúr.

- Kéne legalább hat, tekintetes uram. Ami Sztregován van, abbul négy ugyanis a mienk, csak kölcsön adtuk. Attul tartok, tekintetes uram, hogy megindul az eső.

- Hát majd megbeszéljük. Ebédre itt maradok kendnél, Kukó.

Az erdész a füle tövéig elpirult. Olyan zavarban volt, hogy esze legnagyobb erőltetésével sem tudta a kellő szót megtalálni. A földesúr nem kapván feleletet, oldalt pillantott és meglátta az erdész nagy kínlódását.

- Mi lelte kendet, Kukó?

- Könnyörgöm... nincs ebéd... Azért nincs ebéd, mert asszony sincs.

- Nincs asszony? Mi van a feleségével?

- Elvertem a háztul, könnyörgöm. Gondolom, hazament sírni az anyjához, Gyarmatra.

- Elverte a háztul? Miért verte el?

- Héj, tekintetes uram, igen nagyon meglátogatott engem az Isten. Valamitől megkeveredett az asszony. Felfordult az életem, mióta nincs itt, tekintetes uram.

- Hát mióta nincs itt?

- Hétfőn délben kergettem el. Azóta már küldött szót, hogy így meg úgy, csak ne haragudjak. Visszaientem, hogy nem tréfálok. Hát azóta így.

Mentek egymás mellett, süppedő lépteik csörgették az ó harasztot. Végre a földesúr halkán megtörte a csendet.

- Osztán nagyon kínlódik kend?

Az erdész egy darabig nem felelt. Dobott egyet vállra vetett puskáján. Aztán ő is csendesen mondta:

- Nagyon.

- Rossz volt az asszony?

- Rossz.

- Szeretője volt?

- Az. Rajtakaptam. Ölegette a szérűn. Még csókolta is. Közönséges paraszt volt. Nagy marha legény. Hát persze. Én ilyen kis nyápic vagyok. Hát osztán mikor fojtogattam, mondom neki: szereted? Valld meg, hogy szereted. De ő csak esküdözött, hogy nem szerette. Hát mondom: miért tetted, kapca te? Hát csak sírt, aztán vont a vállát, mind csak mondogatta: nem tudom,

nem tudom. Meg hogy engem szeret, úgy szeret, mint a csillagokat az égen. Nem tudok én ebből kiigazodni, tekintetes uram.

És fátyolos szemmel, bizalommal tekintett a gazdájára, akit nagyon szeretett. Vigasztalást várt a gazdájától: a földesúrtól mindig kapott jó szót, mikor bajos volt a sora. De most meglepő dolog történt. A földesúr arca eltorzult, túldomború, boltozott homloka nagyon megsápadt, lógó hosszú bajsza megremegett. És izgalmasan, rekedten beszélt:

- Ugy kell kendnek. Volt kendnek másik felesége, derék jó asszony, azt megverte kend. Minden héten megverte. Bezzeg kikaparná azt most a sírbul, ugye? De persze szép menyecske kellett kendnek, fúrge dereku, felvágott nyelvű, kacsingatós menyecske, aki megrészegítse kendet, mint a bor, amivel nem nyugság van, hanem baj. Minden férfi ilyen számár. Kend kereste magának, hát mit szűköl kend?

- Igenis, - dadogta megszeppenve az erdész. Nem értette az egészet, csak homályosan rémlett neki, hogy a földesúr most a maga bajátul sajog. A földesurnak is volt felesége, de az idei télen elkergette. Felrakta a kocsira és rákiáltott a kocsisra: hajts! Ezt belső cselédektől lehetett hallani. Az ő alázatos és engedelmes esze most nem kutatta az összefüggést. Csak ment megpirongatottan a kenyéradó gazdája mellett. Csak egy jó negyedóra mulva szólalt meg újra:

- Azt is gondoltam, tekintetes uram, hogy az asszonyt nem is bántom, hanem végzek a legénnyel. Ha becsuknak, majd kiszabadulok.

- No látom, nagy számár kend. Hát mit gondol kend, mit fog csinálni az asszony, míg kend a börtönben ül? Aztán mire hazaszabadul, még cifrábbat találjon itthon? Hát ilyen számár kend, Kukó?

A földesúr kacagott. De olyan különösen, dúltan és rekedten, hogy az erdész megriadva nézett rá. Furcsa volt ez a nevető arc: a szája nevetett, a szeme zokogott, a homloka nyugodt és komor volt. De az erdész ezt nem hánytá-vetette magában. Mi köze neki az urak dolgához? Elég neki a maga baja is.

Jó tíz perc mulva a földesúr szólalt meg. Egészen más volt most a hangja: nyugalmas, kíváncsi és szomorú.

- Aztán haragszik kend magában az asszonyra?

- Nem tudom, tekintetes uram. Ha kérdem magamtul, szeretném-e agyonlőni, akkor aszondom: igen. Ha kérdem magamtul, szeretném-e megölelni, azt mondom: igen. Ebből nem tudok én kiigazodni, tekintetes uram. Ékbe szorult a kezem, mint a medvének. Ha húzom, fáj, ha otthagynom, fáj. Fájni mindenképpen fáj.

- Hát azt nem tudja kend megcsinálni, hogy ne gondoljon rá?

- Próbálnám, tekintetes uram, de nem jól esik rágondolni sem. A szívem kívánja a gondolást, tekintetes uram. De a nyugvást is kívánná, mert kés szúrja a szívemet, tekintetes uram, ha gondolok reája. Hát mit csináljak? Hova fussak? Kit löjjek le? De már kitanáltam, kit kell lelőni. Hajnalban fent aludtam a bodzásban a csőszkunyhóban. Nem jött álom a szememre. Ottan találtam ki, tekintetes uram, hogy kit kell lelőni.

A földesúr gorombára fordította a szót. Ez nála gyengédséget jelentett, a cselédei ezt tudták róla.

- Hallja kend, Kukó, szájon vágom kendet, ha oktalanságokat beszél. Mindenkinek van baja a világon. Még Ádámnak is volt baja a paradicsomban. Már vagyis hogy később, mikor ki-kergették onnét. Mi lett volna, ha ő is azt gondolta volna, amit kend?

- Könyörgöm, tekintetes uram, talán jobb is lett volna. Nem születünk volna erre a világra.

- Ejnye, hát olyan könnyen odaadná kend az erdészséget?
 - Ippen ezen huzalkodtam magammal, tekintetes uram. Élni se jó, nem élni se jó. Mindenképpen nagyon fáj.
 - Hát ez bizony már tragédia. De nem magáé, hanem mindenkié. Minden emberé.
 - Micsoda, könyörgöm?
 - Tragédia. Ja vagy azt kend nem érti. Az embernek a tragédiája ez.
- Hirtelen megállott. Az erdész csak két lépés mulva vette észre. Megállott ő is, onnét nézett vissza a földesúrára. A földesúr ott állt és ragyogó arccal, mozdulatlanul nézett maga elé a levegőbe. Nagyon örült valaminek. Csak nézett maga elé és megcsóválta a fejét, boldogan azt mondta: hm, hm! Aztán feleszmélt és megindult. Vidáman ráütött az erdész vállára:
- Sebaj, Kukó, majd csak lesz valahogy.
- De látszott rajta, hogy nem figyel oda.